

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

**MÀSTER UNIVERSITARI EN PROFESSOR/A D'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA
OBLIGATÒRIA**

TREBALL FINAL DE MÀSTER

UNITAT DIDÀCTICA
COM SABEM EL QUE SABEM
DELS POBLES DEL PASSAT?

NÚRIA BENAVENT BATALLER

TUTORS: BENITO CAMPO PAIS I PAULA JARDÓN GINER

Juny 2015

---

1. Unitat Didàctica	3
1.1. <i>Presentació .....</i>	3
1.2. <i>Justificació .....</i>	4
1.3. <i>Context educatiu .....</i>	7
1.4. <i>Anàlisi general dels continguts de la matèria .....</i>	10
1.5. <i>Objectius generals i específics .....</i>	11
1.6. <i>Competències Bàsiques .....</i>	14
1.7. <i>Continguts .....</i>	18
1.8. <i>Metodologia .....</i>	20
1.9. <i>Seqüència d'activitats .....</i>	23
1.10. <i>Atenció a la diversitat .....</i>	48
1.11. <i>Criteris i instruments d'avaluació .....</i>	49
1.12. <i>Bibliografia .....</i>	53
1.13. <i>Annexos .....</i>	58
1.13.1. <i>Annex I: Material de suport .....</i>	58
1.13.2. <i>Annex II: Quadern de l'alumne .....</i>	69
1.13.3. <i>Annex III: Plantilles d'avaluació .....</i>	82

1. UNITAT DIDÀCTICA

1.1. PRESENTACIÓ

A continuació presentem la Unitat Didàctica *Com sabem el que sabem dels pobles del passat?*. És una activitat pensada per l'àrea de Ciències Socials, en concret per al primer cicle de l'Educació Secundària Obligatòria. El nivell al que està destinat és als alumnes de 1er d'ESO, d'acord amb els continguts fixats pel Decret 112/2007, de 20 de juliol, del Consell, pel qual s'estableix el currículum de l'Educació Secundària Obligatòria a la Comunitat Valenciana i la Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació. Aquesta legislació conforma el marc legal amb el que treballarem.

Aquesta unitat té com a objecte d'estudi principal conèixer una època històrica a través d'un procediment d'investigació característic de la història, la excavació arqueològica. Considerem que aquesta via obri un ampli ventall de possibilitats en la didàctica de les Ciències Socials, en tant en quant la seua naturalesa afavoreix la transversalitat entre matèries i una aproximació al passat des d'un punt de vista nou, alternatiu.

En línies generals, consistirà en endinsar-nos en la cultura ibèrica a partir de l'excavació del jaciment Fonteta Ràquia (Riba-Roja del Túria, València), el qual va ser detectat en les prospeccions prèvies al Pla d'Actuació Integral de Porxinos i excavat l'any 2008 (Jardón *et al.*, 2010: 14). Es tracta de donar una visió el més acurada possible del procediment que segueix una intervenció arqueològica, des de la prospecció fins a la interpretació dels materials en el laboratori i la publicació dels resultats. L'esmentat jaciment, a més a més, ens permetrà conscienciar als nostres alumnes sobre qüestions de sostenibilitat, puix es defineix com una instal·lació eminentment apícola (Jardón *et al.*, 2010: 19), espècie en declivi actualment (Ortiz, 2014:2261).

La nostra proposta naix de la sensibilització, fruit de les sessions teòriques del màster, per la necessitat de fomentar un aprenentatge significatiu entre els adolescents. D'altra banda, durant el període de pràctiques vaig poder comprovar la gran desafecció de l'alumnat amb l'assignatura d'Història i l'escàs èxit d'una metodologia tradicional basada en el llibre de text. A més a més, segons l'estudi de Sáiz (2013: 58, 2014: 95), en general als llibres de text es dona una insuficient alfabetització històrica el que es manifesta en un mal ús de les fonts i escàs pensament crític. Per això, tractarem

d'allunyar-nos d'aquesta concepció de l'educació com a una simple transmissió d'informació unilineal (professor-alumne) en la que l'objectiu és incrementar la quantitat d'informació retinguda per l'estudiant.

Per contra, suggerim un procés que inclou tasques acadèmiques significatives per als joves, així com un enfocament centrat en la seua figura i no en el professor o el llibre de text. Partim doncs d'una perspectiva constructivista, on es prioritza la participació activa de l'alumne en la construcció del seu coneixement sota la màxima "aprendre a aprendre", un dels pilars fonamentals de l'educació del futur (Tedesco, 1996:7).

1.2. JUSTIFICACIÓ

La nostra Unitat Didàctica pren com a títol *Com sabem el que sabem dels pobles del passat?*. El títol adopta format de pregunta perquè la nostra idea és que a mesura que es desenvolupa la unitat, els alumnes siguen capaços de contestar-la per si mateixos. A més a més, pensem que és un mode de presentar el tema als estudiants d'una manera estimulante i que no sembla que es tracta d'un saber ja establert o tancat.

I, perquè hem escollit aquest tema? Què creuem que pot aportar als adolescents? La elecció ve donada per la poca atenció que al nostre parer se li dona al coneixement d'una època tan rellevant i a l'hora mal coneguda entre els joves com és l'època ibèrica, així com la importància de conèixer els mètodes d'estudi dels investigadors, entre ells l'excavació, que sol deixar-se en un segon plànol a pesar del seu valor didàctic. Així doncs, la nostra justificació girarà entorn 4 punts principals: la importància de la cultura ibèrica, la rellevància de l'estudi del mètode arqueològic, la valoració del patrimoni que d'aquests dos es desprèn, i la idoneïtat del jaciment ibèric Fonteta Ràquia per a acomplir tot això.

A més a més, la elecció dels continguts d'esta unitat respon als requisits recollits tant en el Real Decret 1631/2006, que estructura l'ESO i les ensenyances mínimes que deuen seguir tots els alumnes del sistema educatiu espanyol, com al Decret 112/2007. En la pàgina 30476 de dit Decret es concreten els continguts per a 1er, on, en el Bloc 3 (*Societats prehistòriques, primeres civilitzacions i edat antiga*) figura l'apartat *Pobles preromans: la cultura ibèrica en el territori de l'actual Comunitat Valenciana*.

Així doncs, primerament, la qüestió dels pobles preromans es veu poc afavorida per la seua posició dintre del currículum oficial per a l'ESO establert en el Decret

112/2007, doncs sol ser dels últims temes a tractar. D'esta manera, sovint no dona temps a estudiar-lo en les aules i llevat d'aquells alumnes que continuen la seua formació en el grau d'Història, és un tema que no es torna a repetir en el pla d'estudis, a pesar de que els vestigis d'aquesta cultura modelen el paisatge valencià i han sigut clau per a la investigació de la vida dels poblats ibèrics. A més a més, sol estudiar-se en relació als colonitzadors grecs i fenicis, de fet, la seua categorització com a pobles "preromans" és il·lustrativa. Per això, creguem que és important que els alumnes coneguin i entenguen la cultura que els va produir i habitar per tal de que puguen valorar i estimar el patrimoni que els envolta.

Així doncs, amb aquesta Unitat Didàctica es posa de manifest el valor de la cultura ibèrica i el seu llegat material així com el paper de l'arqueologia en tant en quant ens servirà de via per a aprofundir en dita cultura. El mètode arqueològic és una de les principals fonts d'informació dels investigadors, la seua importància és evidentment inestimable en aquells moments dels que no disposem de testimonis escrits però també en aquells que si en tenen, puix en aquests casos és una font de contrastació de la informació. En el cas del mon ibèric, per exemple, es conserven fonts documentals però no han pogut ser traduïdes, pel que de moment sols disposem dels textos grecs i romans bàsicament i de les seues restes materials.

En segon lloc, en un dels objectiu d'etapa de l'ESO fixats en el Decret 112/2007, es concreta que l'alumne ha de conèixer i valorar les fonts històriques, entre les quals destaca les documentals, les obres d'art i les arqueològiques, però aquestes últimes rarament són objecte d'estudi (Gil et al., 1996:145). Per això, hem decidit integrar-ho en la nostra Unitat Didàctica mitjançant la simulació d'una excavació en l'aula. Açò ens permet:

- a) Que els alumnes coneguin a partir de quins materials els investigadors construeixen el relat històric.
- b) Que dit relat històric és fruit d'una interpretació feta des del present.
- c) Que els alumnes s'aproximen al procediment del mètode arqueològic des d'un punt de vista rigorós, de manera que siguen capaços de valorar-lo i abandonen una sèrie de mites creats pels mitjans de comunicació, com ara que els arqueòlegs son buscadors de tresors (a l'estil del conegut personatge Indiana Jones) o que estudien els dinosaures.

- d) Que els alumnes respecten el patrimoni i el consideren com una font d'informació sobre el passat.

La introducció en el aula dels mètodes i coneixements propis de l'Arqueologia té un gran potencial didàctic puix aquesta fa ús del mètode científic (observació, experimentació, deducció, hipòtesis, etc.), i a més té una gran capacitat de motivació perquè promou la curiositat per allò ocult i llunyà (Gil et al., 1996:146). La seua validesa ha estat testada en experiències de distinta índole, com ara en excavacions de jaciments simulats (Gil et al. 1996), en tallers d'elaboració d'estrís prehistòrics (Soler i Jardón, 1994) o analitzant les escombraires des del punt de vista arqueològic (Javayolas, 2013).

En tercer lloc, la valoració i el respecte pel patrimoni històric i cultural tant espanyol com del País Valencià està compres en els objectius d'etapa. Coincidim amb González (2007: 2010) en què aproximar el patrimoni a l'alumnat comporta: la construcció d'una ciutadania que té la voluntat de respectar i conservar l'entorn i l'herència dels seus avantpassats; el desenvolupament d'un pensament crític capaç d'ubicar les evidències del passat; la capacitat d'implicar-se en la conservació, preservació i divulgació del patrimoni així com d'actuar sobre ell d'una manera responsable. Segons l'autora, a més a més, l'estudi del patrimoni, en el nostre cas a partir d'un jaciment arqueològic, és la 'materialització del passat', que junt a la seua proximitat a la vida de l'estudiant, provoca el seu interès i motivació. En aquesta mateixa línia, Prats i Hernández (1999: 115) conclouen que el patrimoni cultural, quan es presentat amb un discurs correcte, "deurà ser un element clau per a la formació integral de la persona, per al seu desenvolupament emocional i com a element propiciador de la interacció i cohesió social".

D'altra banda, el patrimoni té un gran valor didàctic pel que fa als continguts actitudinals en tant en quant en el seu estudi es reconstrueix la història de la comunitat que el va produir de manera que s'infereixen valors com la tolerància i el respecte a elements diferencials de grup (Estepa et al., 1998: 330), en definitiva, d'empatia front a altres cultures. Considerem aquests aspectes molt importants per a la societat en què vivim, on la comprensió de la diversitat cultural i les seues manifestacions és clau. Encara més, açò té una relació molt estreta amb una de les competències bàsiques que figuren en l'Annex I del Real Decret 1631/2006 de 29 de desembre, en concret aquella

que fa referència a la competència social i ciutadana. Altrament, el Decret 112/2007 assegura que:

Estes disciplines (Ciències Socials) serveixen no sols per a l'estudi dels seus corresponents continguts propis, sinó per a transmetre una sèrie de valors que permetrà a les alumnes i els alumnes comprendre el món en què viuen. Entre ells mereixen especial atenció alguns tan fonamentals com la solidaritat, el respecte a altres cultures, la tolerància, la llibertat o la pràctica d'idees democràtiques.

Així, no sols els nostres alumnes es beneficien a l'estudiar el mètode arqueològic, sinó que la pròpia Arqueologia es beneficia també d'açò, ja que és una manera d'aproximar la seua tasca a la gent i que compreguen que les inversions en excavacions i en el patrimoni tenen una utilitat.

Finalment, l'estudi del món ibèric partirà de l'anàlisi del jaciment del segle III a. C. anomenat Fonteta Ràquia (Riba-Roja del Túria). Aquest enclavament arqueològic destaca per ser un dels pocs que testimonia l'explotació de les abelles, i en conseqüència de la mel, en aquesta època (Jardón *et al.* 2010:14). Allò interessant és que ens permet treballar de manera interdisciplinària amb la qüestió de les abelles, introduint nocions de la geografia sobre sostenibilitat i la problemàtica actual entorn la supervivència d'aquesta espècie. A més, la seua localització a la província de València ens posa en la línia de la història local, el fa que el seu estudi siga més significatiu i motivador per als alumnes donada la seua proximitat.

Per últim, malgrat que aquesta Unitat Didàctica està pensada per a un determinat curs i assignatura, creguem que l'excavació arqueològica com a mètode d'estudi és extrapolable a qualsevol etapa escolar i que, a més a més, pot constituir la base per a un projecte educatiu transversal. No en va, la pròpia arqueologia es fonamenta en el treball en equip i en la seua pràctica intervenen especialistes d'una gran varietat de camps del coneixement.

1.3. CONTEXT EDUCATIU

Aquesta Unitat Didàctica està dissenyada per als alumnes d'un institut situat en un mitjà rural de la Comunitat Valenciana, centre de titularitat pública on s'imparteix

primer i segon cicle de l'Educació Secundària Obligatòria, Batxillerat i diversos Cicles Formatius.

El centre es troba ubicat en un barri de nova creació de pisos i cases unifamiliars, amb una població majoritàriament jove. El barri, a l'estar en plena construcció, manca d'infraestructura, no disposa de llibreries, tendes, biblioteca, llocs d'oci i esport. Tots ells han de ser substituïts pels situats en el centre de la ciutat.

L'institut rep també alumnes de pobles propers. Hi ha entorn mil alumnes matriculats, 65% en secundària i PQPI i 35% en cicles, aproximadament. En secundària hi ha 70% d'alumnes en ESO i 30% en batxillerat. A l'ESO, un 80% d'alumnes cursa en PEV (Programa d'Ensenyament en Valencià) i un 20% d'alumnes en PIP (Programa d'Incorporació Progressiva).

Pel que fa al context sociofamiliar, segons les dades proporcionades pel PEC, el nivell socioeconòmic és mitjà-baix majoritàriament i la presència de població estrangera és mínima.

El nivell d'estudis dels pares se situa en un 50% en Batxillerat i l'antic COU, mentre que el nombre de llicenciats es redueix a un 10% (mares) i un 5% (pares); el nombre de doctorats és d'un 1%. Majoritàriament disposen d'ordinador, i un 90% té connexió a Internet (62% dels alumnes es connecten diàriament a la xarxa). El 60% disposa de biblioteca a casa. El periòdic el compra setmanalment un 30% i mensualment un 12%.

Les activitats d'oci giren al voltant de la pràctica de l'esport, amb un 80%, en primer lloc; el cinema, amb un 50% en segon lloc i finalment, anar d'excursió. Destaca la mínima participació en visites a museus, exposicions, concerts o altres espectacles.

L'IES col·labora amb diverses entitats, com ara els diversos ajuntaments; la Policia i la Biblioteca; associacions com "Amics del poble Sahrauí" o "Gent de la Consolació"; ONG com "Moviment contra la Intolerància" o "Intermon- Oxfam"; i l'AMPA del propi centre, entre altres. Les famílies participen a través de l'AMPA (Associació de Mares i de Pares d'Alumnes), dels pares i mares representats en el Consell Escolar i a través de les relacions directes que estableixin els tutors i tutores, equip docent, psicopedagog o equip directiu amb totes les famílies mitjançant entrevistes individuals, informes d'avaluació, reunions de grup, xerrades, tallers, etc.

D'acord amb el Projecte Educatiu del Centre (endavant PEC), l'institut té com a finalitat l'ensenyament públic de qualitat, entesa aquesta afirmació com la formació de ciutadans lliures, autònoms, responsables i respectuosos, amb una formació suficient per afrontar el món del treball o els estudis superiors. Entre els seus objectius, destaquen alguns com:

- Fomentar la maduresa personal de l'alumnat, manifestada en la seua autonomia per a pensar i actuar amb un comportament honrat, solidari i responsable.
- L'excel·lència acadèmica que pretén desenvolupar, per mitjà de l'esforç personal i la disciplina, totes les potencialitats de l'alumne.
- L'altruisme, la solidaritat i el voluntariat com a actitud de servei als altres.
- L'adquisició d'hàbits, destreses de treball i de competències bàsiques i la potenciació de la seua preparació per a integrar-se en la societat i en el món laboral.
- Institució escolar interessada per la innovació metodològica i didàctica, amb una clara aposta per la utilització de les noves tecnologies.
- El centre tindrà en el foment de la lectura, escriptura i investigació, l'eix sobre el qual construir l'aprenentatge.

Tenint en ment totes aquestes qüestions i aquelles que ja han estat esmentades anteriorment, hem dissenyat la present Unitat Didàctica per a l'alumnat de 1er d'ESO d'aquest centre. Es tracta d'un grup de 20 alumnes de distints col·legis i pobles de procedència. Tots són de nacionalitat espanyola i parlen i escriuen valencià.

Creguem que aquesta unitat és idònia per a aquest tipus d'alumnat que, com ja hem dit, no són assidus dels museus i exposicions, de manera que les activitats que es plantegen podrien fomentar la seua curiositat per aquests espais. A més a més, l'ús d'ordinadors i l'accés a la xarxa està amplament generalitzat en aquests alumnes pel que considerem que és important també ensenyar-los a utilitzar-lo, a com cercar la informació que necessiten i la gran quantitat de recursos electrònics que poden consultar, com ara els museus virtuals. D'altra banda, el municipi és molt ric patrimonialment, des d'època prehistòrica fins als nostres dies, pel que considerem essencial que els seus habitants i els de les rodalies aprecien i valoren el seu entorn.

Per últim, tot i que els estudiants de nacionalitat estrangera són pocs i estan ben integrats en el centre, aprofitarem l'estudi d'una cultura diferent a la nostra, la ibèrica, per a promoure el respecte a totes les cultures.

1.4. ANÀLISI GENERAL DELS CONTINGUTS DE LA MATÈRIA

Què pretenem amb aquesta unitat didàctica? Aquest apartat tractarà de donar resposta a dita qüestió, pel que plantejarem una sèrie d'objectius didàctics, o dit d'una altra manera, de metes educatives.

El Decret 112/2007 del Consell estableix que l'estudi de la Història ha de “proporcionar als alumnes de l'Educació Secundària Obligatòria un coneixement de l'evolució de les societats humanes al llarg del temps, necessari per a comprendre el seu procés de canvi i transformació, la noció de permanència i les múltiples interrelacions dels factors que els determinen”. Així mateix, afirma que per al curs de 1er de la ESO la història ha d'anar encaminada a l'anàlisi de les primeres societats i civilitzacions (açò és, des del procés d'hominització fins a l'edat antiga) a nivell mundial, europeu i espanyol.

Els continguts tractats en aquesta unitat estan relacionats amb uns objectius didàctics que al seu torn s'associen amb els objectius generals d'etapa i els objectius específics de la matèria que consten en l'anomenat Decret, afavorint la consecució per part dels alumnes de certes capacitats (proposades en estos objectius i en les competències bàsiques).

A banda dels objectius que ens marquen les administracions, en el desenvolupament de la Unitat Didàctica perseguim els següents objectius didàctics:

- Conèixer els trets característics dels anomenats pobles preromans, en concret pel que fa a la cultura ibèrica en sòl valencià.
- Comprendre en què consisteix el mètode arqueològic.
- Concebre els jaciments arqueològics com a font d'informació de les societats que el produïren.
- Saber analitzar fonts diverses (restes materials, textos clàssics, imatges, legislació, entrevistes), interpretar-les i sintetitzar la informació obtinguda de manera ordenada i coherent.
- Apreciar la rellevància de la cultura ibèrica en l'entorn valencià.

- Respectar i valorar el patrimoni, en particular l'arqueològic, i preocupar-se per la seua preservació.
- Ser conscient dels perills que amenacen algunes espècies animals com l'abella i incidir en la importància de la sostenibilitat.
- Mostrar una actitud participativa i crítica.

Aquests objectius són els que guiaran la realització de la nostra unitat, les tasques i els criteris d'avaluació. Pretenem que l'alumne configure el seu saber sobre el món iber a través de l'excavació arqueològica i la interpretació dels materials que d'aquesta es desprenen. Així mateix, disposarà d'altres fonts que haurà d'analitzar i relacionar per a completar el seu bagatge. Finalment, ens proposem com ja hem avançat anteriorment, que mitjançant aquest procés d'aprenentatge l'alumne valore i aprecie el patrimoni i el mètode arqueològic. A més a més, aprofitarem l'ocasió per introduir una problemàtica actual com és el declivi de les abelles i les seues conseqüències a tots els nivells.

Els criteris d'avaluació que hem elaborat en concordança amb aquests objectius estan descrits a l'apartat "2.11. Criteris i instruments d'avaluació".

1.5. OBJECTIUS GENERALS I ESPECÍFICS

Pel que fa als objectius podem definir tres nivells diferents de concreció. Primerament trobem aquells especificats pel Decret 112/2007, que són (en ordre) els objectius d'etapa i els específics de l'àrea de coneixement. En tercer i últim lloc, estan els objectius didàctics, aquells elaborats pels docents i que nosaltres tot just acabem d'exposar.

En primer lloc, contribuïrem als objectius d'etapa, és a dir, aquells que s'han de desenvolupar al llarg de l'educació secundària. Tot i que en major o menor mesura tots son tractats d'alguna manera, farem especial èmfasi en:

- a) Conèixer, assumir responsablement els seus deures i exercir els seus drets en el respecte als altres, practicar la tolerància, la cooperació i la solidaritat entre les persones i grups, exercitar-se en el diàleg, refermant els drets humans com a valors comuns d'una societat plural, oberta i democràtica, i preparar-se per a l'exercici de la ciutadania democràtica.

b) Adquirir, desenrotllar i consolidar hàbits de disciplina, estudi i treball individual i en equip com a condició necessària per a una realització eficaç dels processos de l'aprenentatge i com a mitjà de desenrotllament personal.

f) Desenrotllar destreses bàsiques en la utilització de les fonts d'informació per a adquirir, amb sentit crític, nous coneixements. Adquirir una preparació bàsica en el camp de les tecnologies, especialment les de la informació i la comunicació.

g) Concebre el coneixement científic com un saber integrat que s'estructura en distintes disciplines, així com conèixer i aplicar els mètodes per a identificar els problemes en els diversos camps del coneixement i de l'experiència.

h) Desenrotllar l'esperit emprenedor i la confiança en si mateix, la participació, el sentit crític, la iniciativa personal i la capacitat per a aprendre a aprendre, planificar, prendre decisions i assumir responsabilitats, així com valorar l'esforç amb la finalitat de superar les dificultats. Comprendre i expressar amb correcció textos i missatges complexos, oralment i per escrit, en valencià i en castellà.

k) Conèixer els aspectes fonamentals de la cultura, la geografia i la història de la Comunitat Valenciana, d'Espanya i del món; respectar el patrimoni artístic, cultural i lingüístic; conèixer la diversitat de cultures i societats a fi de poder valorar-les críticament i desenrotllar actituds de respecte per la cultura pròpia i per la dels altres.

p) Analitzar i valorar de manera crítica, els mitjans de comunicació escrita i audiovisual.

n) Valorar críticament els hàbits socials relacionats amb la salut, el consum responsable, l'atenció dels sers vius i el medi ambient, i contribuir- ne així a la conservació i millora.

Altrament, el decret estableix una sèrie d'objectius específics per a l'àrea de les Ciències Socials, dels quals treballarem els que segueixen¹:

1. Identificar els processos i mecanismes que regeixen els fets socials i les interrelacions entre fets polítics, econòmics i culturals i utilitzar este

---

¹ Es conserva la numeració original de la legislació.

coneixement per a comprendre la pluralitat de causes explicatives de l'evolució de les societats actuals, el paper que homes i dones exerceixen en elles i els seus problemes més rellevants.

2. Identificar, localitzar i analitzar, a diferents escales, els elements bàsics que caracteritzen el medi físic, les interaccions donades entre ells i les que els grups humans estableixen a l'utilitzar l'espai i els seus recursos, i valorar les conseqüències de tipus econòmic, social, polític i mediambiental. Conèixer la problemàtica específica que planteja utilitzar els recursos de la Comunitat Valenciana.

5. Identificar i localitzar en el temps i en l'espai els processos i esdeveniments històrics rellevants de la història del món, d'Europa i d'Espanya per a adquirir una perspectiva global de l'evolució de la Humanitat amb un marc cronològic precís i elaborar-ne una interpretació que faciliti la comprensió de la pluralitat de comunitats socials a què es pertany.

6. Valorar la diversitat cultural manifestant actituds de respecte i tolerància cap a altres cultures i cap a opinions que no coincideixen amb les pròpies, sense renunciar per això a un parer sobre elles. Valorar i respectar el patrimoni natural, històric, lingüístic, cultural i artístic espanyol, i de manera particular, el de la Comunitat Valenciana, així com assumir les responsabilitats que suposa la seua conservació i millora.

8. Valorar i respectar el patrimoni natural, històric, lingüístic, cultural i artístic espanyol, i de manera particular, el de la Comunitat Valenciana, així com assumir les responsabilitats que suposa la seua conservació i millora.

9. Conèixer i valorar les especials característiques de la identitat lingüística, cultural i històrica de la Comunitat Valenciana i la seua relació amb les altres comunitats autònomes de l'Estat Espanyol.

10. Comprendre els elements tècnics bàsics característics de les manifestacions artístiques en la seua realitat social i cultural per a valorar i respectar el patrimoni natural, històric, cultural i artístic, assumint la responsabilitat que

suposa la seua conservació i apreciant-ho com a recurs per a l'enriquiment individual i col·lectiu.

11. Adquirir i usar el vocabulari específic de les Ciències socials perquè en incorporar-lo al vocabulari habitual augmenti la precisió en l'ús del llenguatge i millori la comunicació.

12. Buscar, seleccionar, comprendre i relacionar informació verbal, gràfica, icònica, estadística i cartogràfica, procedent de fonts diverses, inclosa la proporcionada per l'entorn físic i social, els mitjans de comunicació i les tecnologies de la informació, tractar-la d'acord amb el fi perseguit i comunicar-la als altres de manera organitzada i intel·ligible.

15. Realitzar tasques en grup i participar en debats amb una actitud constructiva, crítica i tolerant, fonamentant adequadament les opinions i valorant el diàleg com una via necessària per a solucionar els problemes humans i socials.

Com es pot comprovar, aquests objectius, d'etapa i específics de la matèria, fan referència tant al contingut i als procediments propis de les Ciències Socials com a una sèrie d'actituds i valors que l'alumne ha d'adquirir. Els objectius didàctics que hem proposat anteriorment encaixen en tots aquests.

1.6. COMPETÈNCIES BÀSIQUES

Actualment l'educació formal està enfocada des del punt de vista del que s'anomena "competències bàsiques". La Llei Orgànica d'Educació (2/2006) fixa un total de huit competències, o habilitats, que els alumnes han d'assolir durant la seua escolarització puix es suposa que així els alumnes podran de fer front a un problema determinat de la vida real aplicant els coneixements i destreses que han adquirit prèviament (Feito, 2010:65). És una concepció de l'escola com a preparadora per a la vida.

Les competències bàsiques fixades en l'Annex I del Reial Decret 1631/2006, son (hem inclòs també un breu comentari sobre com seran treballades):

1. Competència comunicativa, lingüística i audiovisual. Aquesta competència es refereix a la utilització del llenguatge com a instrument de comunicació oral i

escrita, de representació, interpretació i comprensió de la realitat, de construcció i comunicació del coneixement i d'organització i autoregulació del pensament les emocions i la conducta. Els coneixements, destreses i actituds propis d'aquesta competència permeten expressar pensaments, emocions, vivències i opinions, així com dialogar, formar-se un judici crític i ètic, generar idees, estructurar el coneixement, donar coherència i cohesió al discurs i a les pròpies accions i tasques, adoptar decisions, i gaudir escoltant, llegint o expressant-se de forma oral i escrita, cosa que contribueix a més al desenvolupament de l'autoestima i de la confiança en si mateix.

Aquesta competència serà tractada al llarg de tota la unitat, mitjançant xicotets debats, discussions i exposicions orals (en grups, en parelles o tot el conjunt de la classe) i amb la realització de tasques escrites, com un informe.

2. Competència matemàtica. Consisteix en l'habilitat per a utilitzar i relacionar els números, les seues operacions bàsiques, els símbols i les formes d'expressió i raonament matemàtic, tant per a produir i interpretar distints tipus d'informació, com per a ampliar el coneixement sobre aspectes quantitatius i espacials de la realitat, i per a resoldre problemes relacionats amb la vida quotidiana i el món laboral.

Contribuirem a aquesta competència de manera més puntual amb la realització d'un gràfic per part dels alumnes

3. Competència en el coneixement i la interacció amb el món físic. És l'habilitat per a interactuar amb el món físic, tant en els seus aspectes naturals com en els generats per l'acció humana, de tal manera que es possibilita la comprensió successos, la predicció de conseqüències i la activitat dirigida a la millora i preservació de les condicions de vida pròpia, de les demás persones i de la resta d'éssers vius. En definitiva, incorpora habilitats per a desenvolupar-se adequadament, amb autonomia i iniciativa personal en àmbits de la vida i del coneixement molt diversos (salut, activitat productiva, consum, ciència, processos tecnològics, etc.) i per a interpretar el món, el que exigeix l'aplicació dels conceptes i principis bàsics que permeten l'anàlisi de fenòmens des dels diferents camps de coneixement científic involucrats.

Treballarem aquests aspectes a través de les activitats sobre la sostenibilitat sobretot, puix es veurà com les nostres accions (com ara l'ús de pesticides) poden tenir una repercussió gens desitjable en certes espècies animals.

4. Tractament de la informació i competència digital. Aquesta competència consisteix a disposar d'habilitats per a buscar, obtenir, processar i comunicar informació, i per transformar-la en coneixement. Incorpora diferents habilitats, que van des de l'accés a la informació fins a la seua transmissió en diferents suports una vegada tractada, incloent-hi la utilització de les tecnologies de la informació i la comunicació com a element essencial per informar-se, aprendre i comunicar-se.

Aquesta competència serà també amplament tractada, ja que moltes de les activitats plantejades impliquen l'observació i anàlisi de fotografies, textos, articles, etc. Altres exigeixen a l'alumne la cerca d'informació en la xarxa.

5. Competència social i ciutadana. Aquesta competència fa possible comprendre la realitat social en què es viu, cooperar, conviure i exercir la ciutadania democràtica en una societat plural, així com comprometre's a contribuir a la seua millora. En aquesta competència hi estan integrats coneixements diversos i habilitats complexes que permeten participar, prendre decisions, escollir com comportar-se en determinades situacions i responsabilitzar-se de les eleccions i decisions adoptades.

La cooperació és un dels fonaments d'algunes de les tasques de la nostra unitat, puix moltes s'han de realitzar en grups. Considerem a més a més, que en aquelles activitats on es tracta la importància del patrimoni, també s'està treballant aquesta competència ja que es pretén formar a l'alumne en valors com la tolerància a altres cultures a través de la seua herència material i en actituds responsables vers el patrimoni.

6. Competència cultural i artística. Aquesta competència suposa conèixer, comprendre, apreciar i valorar críticament diferents manifestacions culturals i artístiques, utilitzar-les com a font d'enriquiment i gaudi i considerar-les com part del patrimoni dels pobles. Apreciar el fet cultural en general, i l'artístic en particular, comporta implícitament disposar d'aquelles habilitats i actituds que permeten accedir a les seues distintes manifestacions, així com a habilitats de pensament, perceptives i comunicatives, sensibilitat i sentit estètic per a poder comprendre-les, valorar-les, emocionar-se i gaudir-les.

Aquesta competència està pràcticament implícita en totes les nostres activitats ja que moltes d'elles parteixen de l'estudi d'un jaciment arqueològic i de la cultura

ibèrica, fent èmfasi en la seua importància com a font d'informació i per tant, en la seua utilitat i valor.

7. Competència d'aprendre a aprendre. Aprendre a aprendre suposa disposar d'habilitats per a iniciar-se en l'aprenentatge i ser capaç de continuar aprenent de manera cada vegada més eficaç i autònoma d'acord amb els propis objectius i necessitats. Esta competència té dos dimensions fonamentals. Per un costat, l'adquisició de la consciència de les pròpies capacitats (intel·lectuals, emocionals, físiques), del procés i les estratègies necessàries per a desenvolupar-les, així com del que se pot fer per u mateixa i del que es pot fer amb ajuda d'altres persones o recursos. Per altra banda, disposar d'un sentiment de competència personal, que redunda en la motivació, la confiança en ú mateix i el gust per aprendre.

Tractem de fomentar l'aprendre a aprendre sobretot a través de la indagació d'informació i el mateix tractament d'aquesta, que l'alumne ha de fer per si mateix o en grup. Per tant, és informació que ha de buscar i posar en relació. Així mateix, les rúbriques d'avaluació poden ser un instrument d'ajuda a l'hora de que els alumnes prenguin consciència del seu propi procés d'aprenentatge.

8. Competència d'autonomia i iniciativa personal. Esta competència es refereix, per una banda, a l'adquisició de la consciència i l'aplicació d'un conjunt de valors i actituds personals interrelacionades, com la responsabilitat, la perseverança, el coneixement d'un mateix i l'autoestima, la creativitat, l'autocrítica, el control emocional, la capacitat d'escollir, de calcular riscos i d'afrontar els problemes, així com la capacitat de demorar la necessitat de satisfacció immediata, d'aprendre dels errors i d'assumir riscos.

L'autonomia i la iniciativa personal es treballa amb la realització individual d'algunes activitats, durant els debats, i mitjançant un informe final. Per tant, s'encoratja als alumnes a que prenguin les seues pròpies decisions i emetre les seues opinions personals, respectant sempre aquelles opinions divergents. Considerem que l'ús de rúbriques d'avaluació son també una mesura que fomenta aquesta competència ja que els alumnes reben així retroalimentació sobre les seues produccions que els pot ajudar a aprendre dels seus errors i així s'indueix a l'autocrítica.

Es tracta de competències que es caracteritzen per la seua transversalitat, és a dir, es poden exercitar des de tots els àmbits del coneixement. Tal i com avança el Decret 112/2006, les Ciències Socials tenen un caràcter integrador que ajuda a acomplir les competències bàsiques en totes les seues vessants. En el nostre cas, estem compromesos a contribuir a totes elles, i més endavant especificarem quines competències treballarem en determinades activitats².

1.7. CONTINGUTS

Per a la selecció de continguts ens hem basat en el Decret 112/2006. Els continguts de les Ciències Socials per al curs de 1er de la ESO s'estructuren en dos grans blocs: Geografia i Història. Tot i que el nostre tema principal és històric, ja hem comentat que la seua naturalesa ens permet fer incidència en qüestions pròpies de la Geografia, com veurem a continuació.

En primer lloc però, l'esmentat decret incorpora al Bloc 1 una sèrie de continguts comuns dels quals destaquem els següents per la seua relació amb els elaborats per nosaltres:

- Lectura i interpretació d'imatges i mapes de diferents escales i característiques. Percepció de la realitat geogràfica per mitjà de l'observació directa o indirecta. Interpretació de gràfics i elaboració d'estos a partir de dades.
- Valoració de la diversitat de mitjans naturals de la Terra com a riquesa que cal conservar.
- Coneixement dels mètodes bàsics d'estudi utilitzats per la Geografia i la Història.
- Valoració de les fonts històriques per al coneixement del passat. Obtenció d'informació a través de fonts documentals, arqueològiques i d'obres d'art; classificació del tipus d'informació que proporcionen i elaboració escrita de la informació obtinguda. Utilitat de les tecnologies de la informació i la comunicació per a l'estudi de la Història.
- Coneixement del concepte de periodització en la Història: nocions elementals de temps històric. Cronologia i periodització. Localització en el temps i en el passat

---

² Remetem al lector a l'apartat de "2.9. Seqüència d'activitats"

de períodes i esdeveniments històrics i identificació de processos d'evolució i canvi. Representació gràfica de seqüències temporals.

- Valoració de l'herència cultural i del patrimoni artístic com a riquesa que cal preservar i col·laborar en la seua conservació.

De manera més concreta, identifiquem els nostres continguts amb el Bloc 3: *les societats prehistòriques, primeres civilitzacions i edat antiga*. Els que proposem es corresponen concretament amb l'ítem *Pobles preromans: la cultura ibèrica en el territori de l'actual Comunitat Valenciana*.

D'igual manera, incloguem l'apartat *Els grups humans i la utilització del medi: anàlisi de les seues interaccions*, pertanyent al Bloc 2: *La Terra i els mitjans naturals*, atès que en ell es desenvolupen qüestions relatives al manteniment de la biodiversitat i la sostenibilitat.

Així doncs, amb aquest fons legal proposem els següents continguts, classificats segons la seua naturalesa en “conceptuals/declaratius”, “procedimentals” o “actitudinals”:

CONTINGUTS		
CONCEPTUALS	PROCEDIMENTALS	ACTITUDINALS
Canvi- permanència Evolució	Analitzar i interpretar diferents fonts d'informació: textos, imatges, restes materials, entrevistes	Valorar el patrimoni arqueològic, en especial l'ibèric, i el mètode arqueològic
Intencionalitat	Planificar i acomplir una entrevista a un especialista	Manifestar respecte i interès per les cultures diferents i el seu llegat
Excavació arqueològica, jaciment, patrimoni, prospecció	Exposar de manera oral qüestions relatives a un tema específic, utilitzant la terminologia adequada i una correcta formalitat	Exposar les opinions pròpies i respectar les divergents

Els ibers. (societat, economia, creences, art, llengua i escriptura)	Formular hipòtesis d'acord amb les evidències	Participar en els debats i en el desenvolupament de les classes activament
Sostenibilitat	Sintetitzar la informació d'una manera correcta	Apreciar la importància de la protecció de la biodiversitat

1.8. METODOLOGIA

En el transcurs d'aquesta unitat didàctica el professor/a utilitzarà materials i dinàmiques de treball molt diversos en funció dels objectius de la tasca i dels continguts a tractar que tot seguit tractarem d'explicar breument.

En primer lloc, el professor seguirà un ordre preestablert³. Creguem que una planificació coherent és essencial per tal d'aconseguir tots els fins que ens hem fixat i controlar el procés d'ensenyament- aprenentatge (què aprenen, com i quan). D'altra forma, caiguem en el perill de la improvisació, tot i que de vegades és inevitable. A més a més, l'organització és imprescindible a l'hora de precisar els materials i recursos que cada dia es van a necessitar en l'aula. En aquesta planificació es tenen en compte alguns assumptes que ja hem esmentat (objectius, continguts, a qui va dirigit) mentre que altres tenen a veure amb els materials i els mètodes emprats i l'avaluació.

Dit açò, partirem de la experiència i els coneixements previs dels alumnes per tal propiciar un aprenentatge significatiu, durador i sòlid. Per això, realitzarem una avaluació inicial, amb la intenció de concretar quines concepcions tenen els nostres alumnes. En el nostre cas, preveiem la possibilitat de que els alumnes tinguen una concepció errònia de l'arqueologia fruit dels productes del *mass media* com ara Indiana Jones o Lara Croft. En cas de ser així, haurem de corregir aquestes idees per tal de que puguem dotar de sentit al que aprendran.

El procés d'ensenyança-aprenentatge està dissenyat des del punt de vista de la teoria constructivista. De fet, el Decret 112/2007 considera que la metodologia més adequada per a les Ciències Socials és la construcció progressiva dels coneixements, prenent com a base la utilització de "recursos didàctics específics, a fi que l'alumna i

³ Establert en l'apartat "2.9. Seqüència d'activitats"

l'alumne observen i interpreten els fets geogràfics, històrics i artístics a través de textos, imatges, mapes o informacions estadístiques”.

Per això, totes les estratègies ideades tindran com a característica definidora situar a l'alumne en el focus d'acció. Creuem que l'ús de l'excavació arqueològica com a mitjà d'aprenentatge té una relació directa amb la construcció del coneixement per part dels propis alumnes d'una manera activa i participativa, on els alumnes són els protagonistes. Així mateix, s'impulsa el desenvolupament d'habilitats com l'aprendre a aprendre i es fomenta l'autoconcepte que tenen els propis estudiants de si mateixos. Per tant, les sessions es desenvoluparan sobretot mitjançant debats, reflexions, treballs en grups, xicotetes investigacions i tasques de síntesis.

Per consegüent, el professor assumirà el rol d'acompanyant cognitiu. És a dir, el docent és el mediador entre l'alumne i la informació que els haurà de presentar en determinats moments, actuarà de guia, dirigirà algunes qüestions i animarà als alumnes. És possible que en certes ocasions haja de recórrer a l'exposició, però en aquesta situació ens esforçarem perquè consisteixi més en un diàleg amb l'alumnat que no en un monòleg descriptiu. Es tracta d'evitar un aprenentatge memorístic o repetitiu, condemnat a l'oblit. De fet, d'acord amb el con d'aprenentatge de William Glasser, la informació que escoltem té uns valors molt baixos de retenció, mentre que el que fem, té un dels més alts. Així, esperem també propiciar la motivació de l'alumnat i aconseguir que l'alumne veja la utilitat de l'estudi de la matèria.

De manera més concreta, a l'aula es treballarà tant en grup com individualment, depenent de les característiques de cada activitat i d'acord amb els objectius, competències i continguts que es pretenen aconseguir en la seua realització. Els grups no seran molt nombrosos per tal de fomentar i garantir la participació de tots els membres que el componen. En la tradició investigadora es constata que hi ha un clar consens en la importància i validesa de les estratègies cooperatives per a abordar aprenentatges significatius i per a establir una manera de relacionar-se diferent entre el professor i els alumnes (Vilches i Gil, 2012:43).

Considerem que el treball en grup i la posada en comú de les reflexions d'aquest i les individuals de cada alumne és essencial per a promoure la competència social i ciutadana, és a dir, la tolerància i el respecte a les opinions divergents en un context on pot haver-hi pluralitat de judicis. A més a més, és pot considerar com una mesura

d'atenció a la diversitat (Vilches i Gil, 2012:42), puix es potencia les habilitats de cada alumne. El treball autònom, d'altra banda, possibilita el desenvolupament de la competència que fa referència a la iniciativa personal i l'autonomia.

Els grups seran majoritàriament esporàdics, és a dir, duraran el temps de cada sessió, amb excepció del treball en grup cooperatiu, que tindrà un caràcter més permanent al abraçar diverses sessions. Amb aquest tipus de treballs, es pretén desenvolupar la interacció entre els alumnes en un clima adequat d'aula, la participació activa de l'alumnat (la responsabilitat es tant individual com grupal) i un bon rendiment escolar per als alumnes, on es produeixi construcció (i reconstrucció) de coneixements. Els alumnes han de treballar de manera coordinada, puix tenen un objectiu comú i han fixat un compromís entre ells.

En consonància amb allò exposat en aquestes línies i en la presentació d'aquesta unitat, prescindirem del llibre de text, fent ús dels materials preparats pel professor (quadern, presentacions *Power Point*, entre altres) i aquells disponibles al centre (en particular la pissarra digital, la biblioteca o la sala d'ordinadors). L'alumne disposarà d'un dossier o quadern⁴ en el que trobarà els recursos necessaris per a respondre a les qüestions que en ell es fan. Aquest li servirà de base per a elaborar després un informe on es reflexe allò que s'ha fet a classe i què ha après. Un informe que conforme la resposta al títol d'aquesta unitat: *Com sabem el que sabem dels pobles del passat?*

A nivell general, es tractarà de potenciar l'autoestima dels alumnes per a que siguin conscients del seu potencial i capacitat per a superar els problemes. Evidentment, es tracta d'una metodologia flexible que, si en un determinat moment les circumstàncies ho requereixen, pot ser modificada per a adaptar-se a les necessitats del professor i de l'alumnat. El professor és el responsable de crear un clima favorable per a l'aprenentatge i el desenvolupament d'aquesta unitat així com de la convivència en l'aula.

Finalment, es preveu que el professor porte un diari per a enregistrar allò que s'ha fet cada dia, com han treballat els alumnes en grup i de manera individual, i altres aspectes com l'assistència o la participació. Aquesta idea tracta de posar en pràctica, adaptar el mètode, d'allò que Latorre (2007:21) anomena "investigació- acció". És a dir, el docent és un investigador en l'aula, posa en pràctica la teoria (la seua hipòtesis, el pla

---

⁴ Adjunt a l'Annex II

d'acció). Aquest pla és, al mateix temps, fruit de l'observació de de la teoria en acció i la reflexió que es desprèn d'ací, i com a resultat pot modificar-se, reformular-se.

1.9. SEQÜÈNCIA D'ACTIVITATS

Tot seguit presentem la seqüència d'activitats ordenada segons sessions. El nombre de sessions dedicades a esta unitat és de 11⁵ amb una duració de 55 minuts cadascuna (és a dir, quasi 4 setmanes lectives). La duració ve donada pel nombre d'objectius que ens hem fixat, així com pels propis continguts, tenint en compte que abasten tant qüestions relacionades amb el bloc de Geografia com amb el d'Història. Aquesta unitat es desenvoluparia possiblement a inicis del 3er trimestre del curs, i presumiblement després d'haver estudiat les grans civilitzacions com Mesopotàmia, Egipte, Grècia i Roma, pel que els alumnes ja tindrien certa desimboltura en l'ús de textos de diferents tipus, tant d'autors clàssics com fonts secundàries, i en el treball cooperatiu.

En el quadre⁶ queda explícit en que consistirà cada sessió i activitat així com els continguts, competències i objectius didàctics que es treballen en elles. Els recursos que es necessitaran també apareixen reflectits i es poden consultar en els annexos corresponents.

En les activitats en les que hi ha tasques en grup on després han de compartir amb la resta de la classe les seues reflexions, es triarà un portaveu que cada vegada anirà canviant. Així, ens assegurem que tots participen. Totes les tasques estan dissenyades per a realitzar-les i corregir-les en classe, tanmateix, de no haver prou temps es podrien fer a casa en horari no lectiu o a la sessió següent, segons es crega més convenient.

En Psicologia es diferencien tres fases instruccionals que nosaltres recollim en el disseny de la nostra seqüenciació⁷:

1. Fase d'activació o pre-instruccional (Activitats 1, 2 i 3). El propòsit d'aquesta fase és activar els coneixements previs dels alumnes (i avaluar-los), promoure la motivació i connectar el contingut amb situacions rellevants.

---

⁵ Es tracta d'un numero aproximat de sessions ja que després en la pràctica pot estendre's o reduir-se en funció de les circumstàncies.

⁶ Adaptat dels apunts de la professora Paula Jardón Giner, en la assignatura *Processos i Contextos Educatius*, del Màster Universitari en Professor/a d'Educació Secundària (curs 2014-2015), Universitat de València.

⁷ Aquesta informació ha estat extreta dels apunts del professor Francisco Pérez, en l'assignatura *Aprenentatge i Desenvolupament de la Personalitat*, del Màster Universitari en Professor/a d'Educació Secundària (curs 2014- 2015), Universitat de València.

A l'inici de la unitat es faran explícits els objectius d'aquesta ja que això ajuda als alumnes a centrar-se en ells i a identificar els continguts més importants.

2. Fase de desenvolupament o instruccional (Activitats 4-11). Aquest estadi està dirigit a fomentar l'aprenentatge significatiu dels continguts conceptuals, procedimentals i actitudinals. Per a això s'utilitzen recursos i materials variats; pràctiques d'aprenentatge distribuïdes; i tècniques basades en la interrogació per tal de dirigir a l'alumne i que relacionen conceptes o centren l'atenció en un determinat punt.

Es tracta de qüestions específiques i relacionades amb el contingut, de les quals la majoria no tenen una única solució correcta, i amb diferents graus de dificultat. Combinen qüestions referides al record, a la comprensió, l'anàlisi, l'aplicació de coneixements i la síntesi. Per a que siga efectiu, quan es donen respostes incompletes o incorrectes, la pregunta es reformularà i s'intentarà completar. D'acord amb la psicologia, aquesta estratègia ajuda a que els estudiants formulen preguntes y a que aprenguen com fer-les.

3. Fase de retroalimentació. Consisteix en comunicar als alumnes els resultats, proporcionar-los ajuda i instruments per a millorar. La fase de retroalimentació no consistirà ,a diferència de les anteriors, en ninguna sessió o activitat concreta, sinó que s'anirà produint en diferents moments (al finalitzar l'exposició oral, després de la correcció de l'Informe final, etc.). El nostre propòsit és destacar que és allò que han fet bé, què poden millorar i com fer-ho.

D'altra banda, cal destacar que per al desenvolupament d'aquesta unitat didàctica ha estat inestimable la informació recollida en els informes de prospecció (Jardón *et al.*, 2006) i d'excavació (Jardón i Duarte, 2008) del jaciment Fonteta Ràquia (Riba-Roja del Túria (València), així com la publicació dels seus resultats en les Actes de les III Jornades d'Arqueologia de València i Castelló (Jardón *et al.*, 2010).

SESSIÓ 1: L'EXCAVACIÓ ARQUEOLÒGICA ÉS...

El professor presentarà la Unitat Didàctica i farà explícits els objectius i els criteris i instruments d'avaluació que es consideren dintre de la mateixa.

Hi haurà una avaluació inicial de les idees prèvies de l'alumnat sobre l'arqueologia per tal de que el professor pugua conèixer-les i que ells mateixa siguen conscients d'aquestes.

Creguem que l'ús de recursos visuals (dibuixar, fotografies d'excavacions) i el fet de recórrer a

les pel·lícules i videojocs pot ser un estímul motivador.		
ACTIVITAT 1		
Continguts	Conceptuals	- Arqueologia, excavació arqueològica, jaciment
	Procedimentals	- Analitzar i interpretar diferents fonts d'informació: textos, imatges, restes materials, entrevistes.
	Actitudinals	- Exposar les opinions pròpies i respectar les divergents - Participar en els debats i en el desenvolupament de les classes activament
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Comprendre en què consisteix el mètode arqueològic - Mostrar una actitud participativa i crítica 	
Competències	<ul style="list-style-type: none"> - Competència comunicativa, lingüística i audiovisual - Competència social i ciutadana - Competència cultural i artística 	
Instruments d'avaluació	<ul style="list-style-type: none"> - Retrat Robot 	
Tasques i organització de l'aula	<ul style="list-style-type: none"> - En l'activitat "Retrat Robot"⁸, els alumnes es dividiran en grups. Realitzaran un dibuix del que creuen que és una excavació arqueològica d'acord amb les idees que cada membre vaja integrant. Al finalitzar, cada grup exposarà breument el seu dibuix i explicarà quins elements hi apareixen i perquè els han incorporat. Açò donarà peu a que entre tota la classe es debateixca i comente que creuen que és correcte i que no de les seues idees. - A continuació es mostraran imatges d'excavacions arqueològiques reals per a que els alumnes les contrasten amb els seus dibuixos i fotografies de personatges de ficció que treballen d'arqueòlegs per tal d'encetar el debat sota la pregunta: ¿realitat o ficció? El professor introduirà les imatges i la reflexió amb preguntes com <i>Heu vist aquesta pel·lícula? Conegueu algun jaciment? S'heu adonat de que aquesta excavació està dintre d'una cova?</i> etc. 	

⁸ Idea original adaptada d'Arias i Arias (1995:50).

Materials de suport	<ul style="list-style-type: none"> - Pissarra digital - <i>Power Point 1ra SESSIÓ</i>⁹¹⁰ 	
ACTIVITAT 2		
Continguts	Conceptuals	- Arqueologia, excavació arqueològica, jaciment
	Procedimentals	- Analitzar i interpretar diferents fonts d'informació: textos, imatges, restes materials, entrevistes
	Actitudinals	- Valorar el patrimoni ibèric i el mètode arqueològic
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Comprendre en què consisteix el mètode arqueològic - Saber analitzar fonts diverses (restes materials, textos clàssics, imatges, legislació, entrevistes), interpretar-les i sintetitzar la informació obtinguda de manera ordenada i coherent 	
Competències	<ul style="list-style-type: none"> - Competència comunicativa, lingüística i audiovisual - Tractament de la informació i competència digital - Competència d'autonomia i iniciativa personal 	
Instruments d'avaluació	<ul style="list-style-type: none"> - Informe final 	
Tasques i organització de l'aula	<ul style="list-style-type: none"> - Sobre les mateixes imatges, respondrem a les següents qüestions en el dossier de manera individual¹¹: <ul style="list-style-type: none"> - <i>S'assembla el retrat robot del teu grup a les imatges vistes? En què es pareixen i en què es diferencien?</i> - <i>Eren totes les excavacions de les imatges iguals?</i> - <i>Quines ferramentes has vist que utilitzaven? Per a què creus que serveix cadascuna?</i> - <i>Fixa't en la imatge del Castell de Capilla. ¿Què creus que estan fent aquestes persones? Per a què?</i> - <i>Es sembla d'alguna manera el vostre retrat robot a les pel·lícules i videojocs posades com a exemple?</i> - <i>Retracten la realitat els videojocs i les pel·lícules sobre arqueòlegs? Creus que això és bo o dolent? Justifica la teua resposta.</i> - <i>Com definiries el concepte "Arqueologia"? I "excavació</i> 	

⁹ Els diferents *Power Points* es poden consultar a l'Annex I.

¹⁰ En la selecció de les imatges he tractat que aparegueren tant figures masculines com femenines.

¹¹ En cursiva aquelles qüestions que apareixen de forma literal al Quadern de l'alumne.

	<p><i>arqueològica”?</i></p> <p>Es tracta de fer reflexionar als alumnes sobre les imatges vistes per tal de que puguin autocorregir les seues percepcions i de que extraguen informació d'aquestes mitjançant la seua l'observació. A més a més, pretenguem que reflexionen sobre el paper de les pel·lícules i els videojocs en la visió que té la societat hui dia sobre l'arqueologia.</p>	
Materials de suport	<ul style="list-style-type: none"> - Pissarra digital - <i>Power Point Ira SESSIÓ</i> - Quadern de l'alumne 	
ACTIVITAT 3		
Continguts	Conceptuals	- Excavació arqueològica, jaciment, patrimoni
	Procedimentals	- Sintetitzar la informació d'una manera correcta
	Actitudinals	<ul style="list-style-type: none"> - Participar en els debats i en el desenvolupament de les classes activament - Exposar les opinions pròpies i respectar les divergents - Valorar el patrimoni arqueològic, en especial l'ibèric, i el mètode arqueològic
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Respectar i valorar el patrimoni, en particular l'arqueològic, i preocupar-se per la seua preservació - Concebre els jaciments arqueològics com a font d'informació de les societats que el produïren - Comprendre en què consisteix el mètode arqueològic - Mostrar una actitud participativa i crítica 	
Competències	<ul style="list-style-type: none"> - Competència comunicativa, lingüística i audiovisual - Competència social i ciutadana - Competència cultural i artística 	
Instruments d'avaluació	<ul style="list-style-type: none"> - Informe final 	
Tasques i organització de l'aula	<p>En grup, els alumnes consideraran per quines raons creuen que s'excava i faran una llista que després completaran amb les opinions de la resta dels companys. La professora s'encarregarà d'omplir buits i de fer les correccions pertinents.</p>	

Materials de suport	- Quadern de l'alumne
----------------------------	-----------------------

SESSIÓ 2: COM SABEM ON EXCAVAR?

Aquesta sessió està dedicada a mostrar a l'alumne que l'excavació arqueològica no és un fet espontani, sinó que requereix d'una planificació que s'inicia amb la prospecció i que està recolzada per la legislació, en aquest cas, la *Llei 4/1998, de 11 de juny, de la Generalitat Valenciana, de Patrimoni Cultural Valencià* reduïda. D'altra banda, aconseguim així aproximar als nostres alumnes a les lleis (com s'articulen i organitzen, etc.).

La classe s'iniciarà recordant la classe anterior, fent èmfasi en el *perquè excavem?* Ja que una de les possibles respostes (per a estudiar i/o protegir el patrimoni de la creixent urbanització) està estretament vinculada amb el cas pràctic que veurem.

ACTIVITAT 4

Continguts	Conceptuals	- Excavació arqueològica, jaciment, patrimoni
	Procedimentals	- Analitzar i interpretar diferents fonts d'informació: textos, imatges, restes materials, entrevistes
	Actitudinals	- Valorar el patrimoni arqueològic, en especial l'ibèric, i el mètode arqueològic
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Comprendre en què consisteix el mètode arqueològic - Respectar i valorar el patrimoni, en particular l'arqueològic, i preocupar-se per la seua preservació - Saber analitzar fonts diverses (restes materials, textos clàssics, imatges, legislació, entrevistes), interpretar-les i sintetitzar la informació obtinguda de manera ordenada i coherent 	
Competències	<ul style="list-style-type: none"> - Competència comunicativa, lingüística i audiovisual - Tractament de la informació i competència digital - Competència social i ciutadana - Competència d'aprendre a aprendre - Competència d'autonomia i iniciativa personal 	
Instruments d'avaluació	- Informe final	
Tasques i organització de	La professora explica amb ajuda d'imatges que en Riba- Roja del Túria (València) una empresa vol urbanitzar una determinada àrea. Tenint en	

I'aula	<p>compte aquesta informació i amb ajuda de la legislació del Patrimoni de la Generalitat Valenciana (en concret el “Títol III. Del patrimoni arqueològic i paleontològic”), els alumnes hauran d’ identificar el procediment a seguir segons la llei. Els articles als que hauran de fer referència són:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Article 62. Actuacions arqueològiques o paleontològiques prèvies a l’execució d’obres. - Article 59. Actuacions arqueologies i paleontològiques. - Article 60. Autorització d’actuacions. <p>Tot seguit respondran a les següents qüestions:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Què és una prospecció segons la legislació? Quines actuacions arqueològiques existeixen? Què és una prospecció segons la legislació? Què passa quan es troben restes durant una obra? Com definiries “patrimoni arqueològic”?</i> <p>Al alumnes se’ls explicita que ho han d’explicar amb les seues paraules per tal d’evitar un copia i pega del text de la legislació.</p>	
Materials de suport	<ul style="list-style-type: none"> - Llei 4/1998, de 11 de juny, de la Generalitat Valenciana, de Patrimoni Cultural Valencià¹² - Pissarra digital per a l’exposició del cas - <i>Power Point 2na SESSIÓ</i> - Quadern de l’alumne 	
ACTIVITAT 5		
Continguts	Conceptuals	- Prospecció, jaciment
	Procedimentals	- Analitzar i interpretar diferents fonts d’informació: textos, imatges, restes materials, entrevistes
	Actitudinals	<ul style="list-style-type: none"> - Participar en els debats i en el desenvolupament de les classes activament - Exposar les opinions pròpies i respectar les divergents
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Mostrar una actitud participativa i crítica - Comprendre en què consisteix el mètode arqueològic 	

¹² En el Quadern de l’alumne

Competències	<ul style="list-style-type: none"> - Competència en el coneixement i la interacció amb el món físic - Competència social i ciutadana - Competència d'aprendre a aprendre - Competència d'autonomia i iniciativa personal
Instruments d'avaluació	<ul style="list-style-type: none"> - Informe final
Tasques i organització de l'aula	<p>Dissenyarem una prospecció pel pati de la escola. Per a això, la professora explicarà breument com es realitza i els tipus de prospecció que hi ha amb ajuda de la pissarra digital. Els alumnes hauran de:</p> <ul style="list-style-type: none"> - De manera individual, realitzar un plànol de la zona a prospectar (el pati) on s'indiquen les principals estructures (edificis, vegetació). - En grups, dissenyaran un mètode d'actuació i com s'organitzarà la classe (en parelles, individualment, en grups, divisió de zones), tenint en compte el plànol, és a dir, hauran de justificar-ho. També elaboraran una llista dels estris que els faran falta, com ara, càmera de fotos, paper i llapis per a fer anotacions, metro o regla, calçat i roba adequada, aigua. <p>També hauran d'establir una categorització en funció del que creuen que trobaran (vidre, brics, plàstic, menjar...).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Cada grup exposarà a la resta el seu plantejament i entre tots decidirem quin ens sembla més adient.
Materials de suport	<ul style="list-style-type: none"> - Pissarra digital - <i>Power Point 2na SESSIÓ</i> - Quadern de l'alumne

SESSIÓ 3: DE LA PLANIFICACIÓ A L'ACCIÓ

Els primers 30 minuts de classe els dedicarem a prospectar segons allò planificat la classe anterior. Després es posaran en comú les troballes i es tractarà d'iniciar els alumnes en la interpretació de les restes materials.

ACTIVITAT 6

Continguts	Conceptuals	<ul style="list-style-type: none"> - Prospecció - Intencionalitat
	Procedimentals	<ul style="list-style-type: none"> - Analitzar i interpretar diferents fonts d'informació: textos, imatges, restes materials,

		entrevistes - Sintetitzar la informació d'una manera correcta - Formular hipòtesis d'acord amb les evidències
	Actitudinals	- Exposar les opinions pròpies i respectar les divergents - Apreciar la importància de la protecció de la biodiversitat - Valorar el patrimoni arqueològic, en especial l'ibèric, i el mètode arqueològic
Objectius		- Comprendre en què consisteix el mètode arqueològic - Concebre els jaciments arqueològics com a font d'informació de les societats que el produïren - Analitzar fonts diverses (restes materials, textos clàssics, imatges, legislació, entrevistes), interpretar-les i sintetitzar la informació obtinguda de manera ordenada i coherent - Mostrar una actitud participativa i crítica
Competències		- Competència comunicativa, lingüística i audiovisual - Competència matemàtica - Competència en coneixement i interacció amb el medi - Tractament de la informació i competència digital - Competència d'aprendre a aprendre
Instruments d'avaluació		- Informe final
Tasques i organització de l'aula		Els alumnes s'organitzaran segons el pla del dia anterior. Hauran d'omplir la fitxa de prospecció de la generalitat (de manera individual) amb ajuda de la professora en aquells punts més complicats. A banda hauran de dur un registre d'allò que troben (com a mínim hauran d'annotar què és, estat de conservació, a quina categoria pertany i en quina zona). Una vegada a classe, cada grup/parella/persona comptabilitzarà què ha trobat i de quina categoria es tracta per a poder sumar-ho a la resta de la classe i elaborar un gràfic ¹³ . Es comentaran l'experiència de cadascú i

¹³ La professora explicarà breument com fer-lo en cas de que no es sàpiga. Al dossier hi ha una plantilla on ells hauran de completar el gràfic amb les categories que han creat i les barres que les representen.

	<p>individualment es respondran a unes preguntes al dossier amb les quals s'intenta fer reflexionar a l'alumne sobre quines implicacions hi ha darrere del que han trobat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Creus que son restes recents o antigues? Perquè?</i> Hauran de reflexionar sobre el material del que estan fets i l'estat de conservació. - <i>Qui creus que els ha pogut deixar ací? Perquè? Es concentren les resten en alguna zona concreta? En eixe cas, què creus què significa?</i> Es tracta de reflexionar sobre la intencionalitat i d'adonar-se'n de que la nostra forma de vida deixa un petjada que es pot rastrejar. - <i>Amb el que has trobat, com <u>interpretes</u> que viuen/vivien aquestes persones?</i> Amb açò es pretén que compreguen que les deixalles (tant les actuals com les de l'antiguitat) ens parlen del mode de vida i de la cultura de les persones que el produïren. - <i>Has trobat alguna dificultat?</i> 	
Materials de suport	<ul style="list-style-type: none"> - Fitxes de prospecció de la Generalitat - Quadern de l'alumne 	
ACTIVITAT 7		
Continguts	Conceptuals	- Excavació arqueològica, jaciment, patrimoni, prospecció
	Procedimentals	- Formular hipòtesis d'acord amb les evidències - Analitzar i interpretar diferents fonts d'informació: textos, imatges, restes materials, entrevistes
	Actitudinals	- Valorar el patrimoni arqueològic, en especial l'ibèric, i el mètode arqueològic - Exposar les opinions pròpies i respectar les divergents - Participar en els debats i en el desenvolupament de les classes activament
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Comprendre en què consisteix el mètode arqueològic - Concebre els jaciments arqueològics com a font d'informació de les societats que el produïren 	

	<ul style="list-style-type: none"> - Analitzar fonts diverses (restes materials, textos clàssics, imatges, legislació, entrevistes), interpretar-les i sintetitzar la informació obtinguda de manera ordenada i coherent
Competències	<ul style="list-style-type: none"> - Competència comunicativa, lingüística i audiovisual - Tractament de la informació i competència digital
Instruments d'avaluació	<ul style="list-style-type: none"> - Informe final
Tasques i organització de l'aula	<p>Es projectarà una imatge real de la prospecció del Barranc de Porxinos (Jardón <i>et al.</i>, 2006) per a que els alumnes l'observen i ho interpreten amb tot el que ja saben sobre les prospeccions. Per això, al dossier respondran de manera individual:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Describeu què veus a la imatge i quines implicacions creus que té.</i> <p>Després es comentarà en conjunt, per tal d'intentar arribar a la conclusió de que significa que pot haver-hi prop un jaciment soterrat pel pas del temps</p>
Materials de suport	<ul style="list-style-type: none"> - Pissarra digital - <i>Power Point 3ra SESSIÓ</i> - Quadern de l'alumne

SESSIÓ 4: COM S'EXCAVA? EL CAS DE FONTETA RÀQUIA (RIBA-ROJA DEL TÚRIA)

Aquesta classe la dedicarem a la excavació arqueològica. Per a això, agafarem com a exemple el ja esmentat jaciment de Riba Roja del Túria, Fonteta Ràquia. La professora serà l'encarregada de presentar el jaciment i aquesta exposició s'anirà intercalant amb les diferents qüestions de les activitats.

ACTIVITAT 8

Continguts	Conceptuals	<ul style="list-style-type: none"> - Canvi- permanència - Excavació arqueològica, jaciment, patrimoni
	Procedimentals	<ul style="list-style-type: none"> - Analitzar i interpretar diferents fonts d'informació: textos, imatges, restes materials, entrevistes - Formular hipòtesis d'acord amb les evidències
	Actitudinals	<ul style="list-style-type: none"> - Valorar el patrimoni arqueològic, en especial l'ibèric, i el mètode arqueològic - Manifestar respecte i interès per les cultures diferents i el seu llegat

		<ul style="list-style-type: none"> - Participar en els debats i en el desenvolupament de les classes activament - Exposar les opinions pròpies i respectar les divergents
Objectius		<ul style="list-style-type: none"> - Comprendre en què consisteix el mètode arqueològic - Concebre els jaciments arqueològics com a font d'informació de les societats que el produïren - Analitzar fonts diverses (restes materials, textos clàssics, imatges, legislació, entrevistes), interpretar-les i sintetitzar la informació obtinguda de manera ordenada i coherent - Respectar i valorar el patrimoni, en particular l'arqueològic, i preocupar-se per la seua preservació
Competències		<ul style="list-style-type: none"> - Competència comunicativa, lingüística i audiovisual - Competència en el coneixement i la interacció amb el món físic - Tractament de la informació i competència digital - Competència social i ciutadana - Competència cultural i artística - Competència d'aprendre a aprendre
Instruments d'avaluació		<ul style="list-style-type: none"> - Informe final
Tasques i organització de l'aula		<p>La professora exposarà el cas de la excavació d'un jaciment amb ajuda de diverses imatges. Sobre aquestes, es faran preguntes que els alumnes han de contestar o bé oralment o bé al quadern de l'alumne, així com realitzar un esbós de les estructures atorgant-los una numeració per a identificar-les.</p> <ul style="list-style-type: none"> a) <i>Què necessitarem per a excavar? (Recorda les imatges i el debat del primer dia).</i> b) <i>Perquè creus que és necessari garbellar/flotar la terra?</i> c) <i>Fixa't en la imatge de les estructures. Què hi veus? De quins materials es componen? Què inclouen els arqueòlegs a la fotografia?</i> d) <i>Els arqueòlegs realitzen plànols dels jaciments per tal de poder consultar-los en qualsevol moment ja que, com ja sabràs,</i>

	<p><i>l'excavació és un procés destructiu. Imagina't que tu eres un arqueòleg també, realitza un esbós de les estructures del jaciment on indiquis els materials i les estructures i habitacions. Et recomanem que ho enumeres.</i></p> <p>e) <i>Quantes habitacions/ departaments has diferenciat? Perquè?</i></p>	
Materials de suport	<ul style="list-style-type: none"> - Pissarra digital - Power Point 4rta SESSIÓ - Quadern de l'alumne 	
ACTIVITAT 9		
Continguts	Conceptuals	- Excavació arqueològica, jaciment, patrimoni
	Procedimentals	- Analitzar i interpretar diferents fonts d'informació: textos, imatges, restes materials, entrevistes
	Actitudinals	<ul style="list-style-type: none"> - Valorar el patrimoni arqueològic, en especial l'ibèric, i el mètode arqueològic - Manifestar respecte i interès per les cultures diferents i el seu llegat - Participar en els debats i en el desenvolupament de les classes activament - Exposar les opinions pròpies i respectar les divergents
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Respectar i valorar el patrimoni, en particular l'arqueològic, i preocupar-se per la seua preservació - Analitzar fonts diverses (restes materials, textos clàssics, imatges, legislació, entrevistes), interpretar-les i sintetitzar la informació obtinguda de manera ordenada i coherent 	
Competències	<ul style="list-style-type: none"> - Competència social i ciutadana - Competència cultural i artística - Competència comunicativa, lingüística i audiovisual - Competència en el coneixement i la interacció amb el món físic 	
Instrument d'avaluació	<ul style="list-style-type: none"> - Informe final 	
Tasques i organització de	<p>Sobre les imatges on es poden observar els treballs de cobriment del jaciment i aquelles on es poden veure jaciments en mal estat de</p>	

l'aula	<p>conservació, encetarem una breu discussió en conjunt. Tractarem així de sensibilitzar als nostres alumnes sobre la importància de la preservació del patrimoni i de fer patent xoc d'interessos entre la seua conservació o no. Després es deixarà temps per a que anoten allò que s'ha dit al quadern</p> <p>La reflexió s'iniciarà preguntant-los si han visitat algun jaciment recentment i en quin estat de conservació es trobava, així aconseguim connectar amb les seues experiències personals.</p>
Materials de suport	<ul style="list-style-type: none"> - Pissarra digital - <i>Power Point 4rta SESSIÓ</i> - Quadern de l'alumne

SESSIÓ 5: QUÈ FEM DESPRÉS DE L'EXCAVACIÓ?

Aquesta sessió es dedica a les tasques que tenen lloc normalment després de l'excavació. Farem èmfasi en la interpretació dels materials, i en conseqüència, del propi jaciment. Així, considerem que podem treballar la capacitat dels alumnes per a elaborar hipòtesis i testar-les, a més de valorar els jaciments com una font d'informació més que ens parlen de les societats que les produïren, encara que aquesta no fos la seua intenció. Altrament, pretenem que els alumnes s'adonen de la gran diversitat de recursos als que han d'acudir els investigadors per a extraure les seues conclusions i que aquestes no surten del no-res, sinó que han d'estar ben fonamentades. A més a més, son activitats molt visuals i manipulatives en certa manera ja que s'utilitza tant fonts documentals com les tipologies ceràmiques i recursos web.

ACTIVITAT 10

Continguts	Conceptuals	- Els ibers
	Procedimentals	<ul style="list-style-type: none"> - Formular hipòtesis d'acord amb les evidències - Analitzar i interpretar diferents fonts d'informació: textos, imatges, restes materials, entrevistes
	Actitudinals	<ul style="list-style-type: none"> - Exposar les opinions pròpies i respectar les divergents - Manifestar respecte i interès per les cultures diferents i el seu llegat - Valorar el patrimoni arqueològic, en especial l'ibèric, i el mètode arqueològic

<p>Objectius</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Mostrar una actitud participativa i crítica. - Conèixer els trets característics dels anomenats pobles preromans, en concret pel que fa a la cultura ibèrica en sòl valencià. - Comprendre en què consisteix el mètode arqueològic. - Concebre els jaciments arqueològics com a font d'informació de les societats que el produïren. - Analitzar fonts diverses (restes materials, textos clàssics, imatges, legislació, entrevistes), interpretar-les i sintetitzar la informació obtinguda de manera ordenada i coherent. - Apreciar la rellevància de la cultura ibèrica en l'entorn valencià. - Respectar i valorar el patrimoni, en particular l'arqueològic, i preocupar-se per la seua preservació.
<p>Competències</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Competència comunicativa, lingüística i audiovisual - Tractament de la informació i competència digital - Competència cultural i artística - Competència d'autonomia i iniciativa personal - Competència d'aprendre a aprendre
<p>Instruments d'avaluació</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Informe final
<p>Tasques i organització de l'aula</p>	<p>Després de l'excavació, toca interpretar els materials que s'han trobat i fer hipòtesis. Aquesta fase constarà de dos parts i es farà en grups:</p> <p>1) Es mostrarà als alumnes una fotografia de peces ceràmiques rescatades del jaciment de Riba Roja amb motius pintats característics de la seua època. La tasca consistirà en comparar esta decoració amb la que apareix en les tipologies ceràmiques¹⁴ (primer se'ls explicarà com funcionen) de diferents cultures i així poder concloure que es tracta de ceràmica d'època ibèrica:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) <i>A quina cultura pertanyen?</i> b) <i>En què es diferencia aquesta decoració a la de la resta?</i> c) <i>Què creus què significa haver trobat ceràmica d'eixa cultura en aquest jaciment?</i> <p>Després es posaran en conjunt els resultats.</p>

¹⁴ En concret de ceràmica grega, romana i ibèrica, amb l'extensió reduïda per a facilitar la cerca.

	<p>Així, pretenem aproximar als alumnes un dels testimonis més coneguts de l'època ibèrica: els vasos ceràmics i la seua decoració. A més a més amb les tipologies donen compte de la gran varietat de tipus ceràmics que hi havia i les seues funcions de manera que també estem introduint de manera indirecta la vida quotidiana d'aquestes persones.</p> <p>2) Es mostrarà fotografia d'una moneda ibèrica de la seca de Saiti (Xàtiva)¹⁵. Amb les següents qüestions tractarem de fer reflexionar a l'alumne sobre els possibles llaços comercials i els vestigis que deixaren en l'antiguitat, a més a més, d'introduir-los algunes característiques dels pobles ibèrics com és la moneda.</p> <p>a) <i>Descriu-la.</i></p> <p>b) <i>Què hi diu a l'anvers? Et sona d'alguna cosa aquest nom?</i></p> <p>c) <i>Què hi diu al revers ?</i></p> <p>d) <i>Com expliques que una moneda d'aquesta ciutat acabi en un poblat a tants kilòmetres de distància?</i></p> <p>Al finalitzar es posaran en comú les diferents respostes.</p> <p>Les monedes ens serveixen també per a explicar el seu valor en quant a la datació relativa de contextos i l'escriptura ibèrica. Per a açò últim farem un joc que consistirà en que cada alumne escriga el seu nom en grafia ibèrica en una cartolina (alfabet disponible en el Quadern del l'alumne¹⁶), després la professora els recollirà i tornarà a repartir aleatòriament. Amb ajuda de l'abecedari iber, els estudiants hauran d'esbrinar a quin company pertany. Les cartolines es penjaran en les parets de l'aula.</p>
<p>Materials de suport</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pissarra Digital - <i>Power Point 5ta SESSIÓ</i> - Quadern de l'Alumne

¹⁵ A la memòria de l'excavació (Jardón i Duarte, 2008) s'anuncia la trobada d'una moneda ibèrica de Saiti (Xàtiva). En concret es tracta d'un quart de bronze del segle II on apareix un dofí en l'anvers i la paraula "saiti" en grafia ibèrica i en el revers una mitja lluna. La que nosaltres presentem és molt diferent: la cronologia és més recent (44-45 a.C.) i l'anvers i el revers també. En el primer s'aprecia un bust d'una figura masculina amb la llegenda llatina "saetabi", mentre que al revers es pot observar un genet amb una palma i la grafia ibèrica "saiti" (<http://moneda-hispanica.com/>). Hem pres la decisió de fer l'activitat sobre aquesta moneda, sempre senyalant que no és l'original del jaciment en estudi, perquè al ser una encunyació bilingüe i la llegenda "saetabi" ben llegible pot ser més significativa per als alumnes

¹⁶ Extret de www.alfabetos.net

	<ul style="list-style-type: none"> - Fotocòpies de les tipologies ceràmiques - Tipologia ceràmica ibèrica (Mata i Bonet, 1992) - Extracte de la tipologia de ceràmica romana tardana (Hayes, 1972) - Extracte de la tipologia de ceràmica campaniana (Morel, 1981) 	
ACTIVITAT 11		
Continguts	Conceptuals	<ul style="list-style-type: none"> - Els ibers.
	Procedimentals	<ul style="list-style-type: none"> - Formular hipòtesis d'acord amb les evidències. - Analitzar i interpretar diferents fonts d'informació: textos, imatges, restes materials, entrevistes.
	Actitudinals	<ul style="list-style-type: none"> - Exposar les opinions pròpies i respectar les divergents. - Manifestar respecte i interès per les cultures diferents i el seu llegat. - Valorar el patrimoni arqueològic, en especial l'ibèric, i el mètode arqueològic.
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Conèixer els trets característics dels anomenats pobles preromans, en concret pel que fa a la cultura ibèrica en sòl valencià - Comprendre en què consisteix el mètode arqueològic - Concebre els jaciments arqueològics com a font d'informació de les societats que el produïren - Analitzar fonts diverses (restes materials, textos clàssics, imatges, legislació, entrevistes), interpretar-les i sintetitzar la informació obtinguda de manera ordenada i coherent - Apreciar la rellevància de la cultura ibèrica en l'entorn valencià. - Mostrar una actitud participativa i crítica - Respectar i valorar el patrimoni, en particular l'arqueològic, i preocupar-se per la seua preservació 	
Competències	<ul style="list-style-type: none"> - Competència comunicativa, lingüística i audiovisual - Tractament de la informació i competència digital - Competència cultural i artística - Competència d'aprendre a aprendre - Competència social i ciutadana 	
Instruments	<ul style="list-style-type: none"> - Informe final 	

d'avaluació	
<p style="text-align: center;">Tasques i organització de l'aula</p>	<p>Com que aquesta activitat es desenvolupa en la sala d'ordinadors, els alumnes s'agruparan en parelles per a que tots tinguin accés.</p> <p>Novament, se'ls presentarà imatges de restes de ruscs, els quals tenen unes característiques específiques, com una obertura ampla i estriat interior. Els alumnes hauran de buscar en la tipologia de ceràmica ibèrica de Mata i Bonet (1992) quina peça és la corresponent¹⁷. Una vegada trobada, sabran aleshores quina forma original tenia.</p> <p>Tot seguit, en la pàgina web del Museu de Prehistòria de València, hauran de buscar entre les fotografies del seu museu virtual aquella en la que ixen unes peces ceràmiques iguals que les que han vist a la tipologia¹⁸. Al seu costat, podran llegir per a què serveixen i un breu comentari sobre l'apicultura ibèrica. En el procés de cerca pel museu virtual aniran a més a més, descobrint altres característiques de la cultura ibèrica.</p> <p>Al Quadern de l'alumne:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Busca en la tipologia ceràmica de Mata i Bonet (1992) una peça ceràmica que tinga les mateixes característiques que les restes que veus a la imatge (boca molt ampla, estriat en la part interior). Anota-hi la pàgina on l'has trobada, el grup, el tipus i la classe.</i> - <i>Descriu-la, dibuixa-la i explica perquè creus que és la que correspon a les imatges.</i> - <i>Per a què creus que ho podien utilitzar? Perquè?</i> - <i>Busca en el museu virtual del Museu de Prehistòria de València imatges on surtin ceràmiques amb aquesta forma. Què son i per a què servien? S'assembla al que havies imaginat?</i> <p>Després es posaran en conjunt els resultats.</p> <p>Finalment, la professora indicarà que durant l'excavació es van trobar</p>

¹⁷ Creuem que aquesta activitat pot ser difícil però al mateix temps té un gran element motivador al nostre entendre. Tractarem d'intensificar el rol del professor com a guia en aquesta qüestió per tal d'evitar possibles frustracions.

¹⁸ Al *Power Point 5ta SESSIÓ* es poden veure les imatges concretes a les que fa referència aquesta activitat: les restes de Fonteta Ràquia i les que fan referència a la resolució de l'activitat, les de la tipologia i el museu virtual.

	<p>vora més de 100 ruscs a una determinada zona del jaciment, en el departament 3 en concret (Jardón i Duarte, 2008). Els alumnes discutiran primer en grup com interpreten (elaboren una hipòtesis) aquesta dada i després es comentarà a la resta de classe i es discutirà fins que s'arribi a la conclusió de que es tracta d'una instal·lació apícola, com constaten els seus investigadors (Jardón i Duarte, 2008; Jardón <i>et al.</i>, 2010:14).</p>
Materials de suport	<ul style="list-style-type: none"> - Sala d'ordinadors - Pissarra digital - <i>Power Point 5ta SESSIÓ</i> - Quadern de l'alumne - Tipologia ceràmica ibèrica (Mata i Bonet, 1992) - Pàgina web del Museu de Prehistòria de València http://www.museoprehistoriavalencia.com/

SESSIÓ 6: QUI EREN ELS IBERS?

En aquesta classe tractarem de completar i finalitzar algunes qüestions relatives a l'excavació i la interpretació dels materials de Fonteta Ràquia, mostrant als alumnes la part final del cicle del mètode arqueològic: la publicació. Tot seguit encetarem ja la part d'aquesta Unitat Didàctica on ens dedicarem a analitzar la cultura ibèrica. Aquesta qüestió la estudiarem mitjançant el treball cooperatiu (Activitat 13).

ACTIVITAT 12

Continguts	Conceptuals	<ul style="list-style-type: none"> - Excavació arqueològica, jaciment, patrimoni - Els ibers - Canvi, permanència, evolució
	Procedimentals	<ul style="list-style-type: none"> - Sintetitzar la informació d'una manera correcta - Analitzar i interpretar diferents fonts d'informació: textos, imatges, restes materials, entrevistes - Exposar de manera oral qüestions relatives a un tema específic, utilitzant la terminologia adequada i una correcta formalitat
	Actitudinals	<ul style="list-style-type: none"> - Manifestar respecte i interès per les cultures diferents i el seu llegat - Participar en els debats i en el desenvolupament de

		<p>les classes activament</p> <ul style="list-style-type: none"> - Valorar el patrimoni arqueològic, en especial l'ibèric, i el mètode arqueològic
Objectius		<ul style="list-style-type: none"> - Conèixer els trets característics dels anomenats pobles preromans, en concret pel que fa a la cultura ibèrica en sòl valencià - Comprendre en què consisteix el mètode arqueològic - Concebre els jaciments arqueològics com a font d'informació de les societats que el produïren - Analitzar fonts diverses (restes materials, textos clàssics, imatges, legislació, entrevistes), interpretar-les i sintetitzar la informació obtinguda de manera ordenada i coherent - Apreciar la rellevància de la cultura ibèrica en l'entorn valencià
Competències		<ul style="list-style-type: none"> - Competència comunicativa, lingüística i audiovisual - Tractament de la informació i competència digital - Competència social i ciutadana - Competència d'aprendre a aprendre
Instruments d'avaluació		<ul style="list-style-type: none"> - Informe final
Tasques i organització de l'aula		<p>Per tal de completar la visió general del jaciment Fonteta Ràquia i el que va ser la seua excavació i l'estudi dels materials allí trobats, dividirem l'article publicat (Jardón <i>et al.</i>, 2010) en fragments. Cada grup llegirà la seua part i després l'explicaran a la resta de classe. S'haurà de respondre en el Quadern a les següents qüestions (així ens assegurem que estan atents i que comprenen el que han llegit/escoltat):</p> <ol style="list-style-type: none"> <i>Com està escrit l'article? Té un llenguatge formal o informal? Utilitza terminologia (posa algun exemple)? Indica d'on ha tret la informació?</i> Aquestes preguntes estan dirigides a que els alumnes s'adonen de que es tracta d'un text acadèmic i que per tant guarda certes formalitats. <i>Què has après de nou sobre el jaciment Fonteta Ràquia?</i> En aquest punt deurien explicar allò que nosaltres no hem tractat però que si s'explica en la publicació dels resultats del jaciment, com ara les fases d'ocupació.

	<p>c) <i>Com ha canviat el jaciment d'una fase a altra?</i></p> <p>d) <i>Quina cronologia té el jaciment?</i></p> <p>e) <i>Què hi diu sobre els ibers? I sobre l'apicultura?</i></p> <p>f) <i>Quins altres estudis s'han realitzat sobre el jaciment?</i> En aquest jaciment es van fer anàlisi pol·línics. Intentem remarcar amb aquesta pregunta que en una excavació treballen persones de diferents àmbits per a poder donar una explicació conjunta sobre el mode de vida d'aquella gent. Diferents tècniques, com l'anàlisi pol·línic en aquest cas, ens informen de quina fusta probablement utilitzaven per a construir, i l'etnografia ens ajuda a interpretar les restes i a imaginar com podien ser utilitzades.</p> <p>g) <i>Quines fonts d'informació han consultat els autors?</i> Tractem que els alumnes s'adonen de que hi ha una gran tasca de documentació darrere de les publicacions arqueològiques i que aquestes son de tot tipus: art rupestre, fonts clàssiques, estudis etnogràfics, etc.</p>	
Materials de suport	<ul style="list-style-type: none"> - Quadern de l'alumne - Article sobre els resultats de l'excavació del jaciment de Fonteta Ràquia (Jardón <i>et al.</i>, 2010) 	
ACTIVITAT 13		
Continguts	Conceptuals	<ul style="list-style-type: none"> - Els ibers
	Procedimentals	<ul style="list-style-type: none"> - Analitzar i interpretar diferents fonts d'informació: textos, imatges, restes materials, entrevistes - Exposar de manera oral qüestions relatives a un tema específic, utilitzant la terminologia adequada i una correcta formalitat - Sintetitzar la informació d'una manera correcta
	Actitudinals	<ul style="list-style-type: none"> - Valorar el patrimoni arqueològic, en especial l'ibèric, i el mètode arqueològic - Manifestar respecte i interès per les cultures diferents i el seu llegat - Participar en els debats i en el desenvolupament de les classes activament

Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Analitzar fonts diverses (restes materials, textos clàssics, imatges, legislació, entrevistes), interpretar-les i sintetitzar la informació obtinguda de manera ordenada i coherent - Conèixer els trets característics dels anomenats pobles preromans, en concret pel que fa a la cultura ibèrica en sòl valencià - Apreciar la rellevància de la cultura ibèrica en l'entorn valencià
Competències	<ul style="list-style-type: none"> - Competència comunicativa, lingüística i audiovisual - Tractament de la informació i competència digital - Competència social i ciutadana - Competència cultural i artística - Competència d'aprendre a aprendre
Instruments d'avaluació	<ul style="list-style-type: none"> - Informe final - Exposició oral
Tasques i organització de l'aula	<p>La professora agruparà als alumnes segons crega convenient per a dur a terme un treball cooperatiu i obtenir els millors resultats. Cada grup s'ocuparà d'un tema relacionat amb els ibers. Els temes a tractar seran escollits pels propi alumnes segon allò que més els interesse. Tanmateix, la professora proposarà també els següents: llengua i escriptura, societat, art (escultura i pintura), religió i assentaments.</p> <p>El treball es realitzarà a l'aula per tal de poder ajudar-los i comprovar que tots els membres de l'equip treballen. La professora els aportarà els documents i bibliografia que estime necessaris en funció del tema escollit.</p> <p>Aquesta activitat s'allargarà durant dues sessions més a banda de l'actual. Una tercera estarà dedicada a la seua exposició oral. La exposició deurà anar acompanyada d'una presentació <i>Power Point</i> o <i>Prezi</i>, o un pòster en el seu defecte.</p>
Materials de suport	<ul style="list-style-type: none"> - Pissarra digital - Bibliografia sobre els continguts a tractar

SESSIÓ 7: QUI EREN ELS IBERS?

Es continua amb l'**ACTIVITAT 13**.

Tant en aquesta sessió com en la següent, es fomentarà l'ús de la biblioteca escolar permetent i encoratjant als alumnes a anar a cercar informació en els llibres d'història que allí es

guarden¹⁹.

SESSIÓ 8: QUI EREN ELS IBERS?²⁰

Es continua amb l'**ACTIVITAT 13**.

Per a aquesta sessió està previst l'ús de la sala d'ordinadors, per a que els estudiants puguem consultar informació, buscar imatges, elaborar la presentació, etc.

SESSIÓ 9: QUI EREN ELS IBERS?

Exposició oral dels treballs de l'**ACTIVITAT 13** i avaluació d'aquests per part dels alumnes amb l'ajuda de la rúbrica d'avaluació²¹.

SESSIÓ 10: PERQUÈ ERA I ÉS TAN IMPORTANT LA MEL?

Aquesta sessió està dedicada a un altre mètode d'estudi històric, la entrevista oral, però nosaltres no l'emprarem per a estudiar la història sinó una problemàtica actual: el declivi de les abelles.

Abans, però, veurem la importància d'aquesta espècie en l'antiguitat i en l'actualitat.

ACTIVITAT 14

Continguts	Conceptuals	- Sostenibilitat
	Procedimentals	- Analitzar i interpretar diferents fonts d'informació: textos, imatges, restes materials, entrevistes. - Sintetitzar la informació d'una manera correcta
	Actitudinals	- Apreciar la importància de la protecció de la biodiversitat - Participar en els debats i en el desenvolupament de les classes activament
Objectius	- Analitzar fonts diverses (restes materials, textos clàssics, imatges, legislació, entrevistes), interpretar-les i sintetitzar la informació obtinguda de manera ordenada i coherent - Ser conscient dels perills que amenacen algunes espècies animals com l'abella i incidir en la importància de la sostenibilitat - Mostrar una actitud participativa i crítica	

¹⁹ Segons el PEC del centre els professors de valencià desenvolupen un projecte per a fomentar la lectura i l'ús de la biblioteca per part dels alumnes.

²⁰ En el cas (extrem) de no disposar de temps suficient, una de les sessions destinades a deixar als alumnes elaborar el seu treball podria ser suprimida

²¹ Annex III

Competències	<ul style="list-style-type: none"> - Competència comunicativa, lingüística i audiovisual - Competència en el coneixement i interacció amb el món físic - Tractament de la informació i competència digital - Competència social i ciutadana - Competència d'aprendre a aprendre 	
Instruments d'avaluació	<ul style="list-style-type: none"> - Informe final 	
Tasques i organització de l'aula	<p>Els alumnes s'ajuntaran per parelles (ja que estarem a la sala d'ordinadors). La meitat de les parelles haurà de cercar informació sobre les aplicacions de la mel (cosmètica, alimentació, medicina, etc.), mentre que la meitat restant s'ocuparà de buscar informació sobre la mel en l'antiguitat (primers vestigis, usos, etc.). Després, hi haurà un canvi de parelles, de manera que les noves estaran formades per membres que han investigat sobre els diferents temes. Així, hauran de fer-se preguntes i comunicar-se per a obtenir la informació que cadascun ha descobert. Finalment, es posarà en conjunt la informació per a que tots la puguin completar.</p>	
Materials de suport	<ul style="list-style-type: none"> - Sala d'ordinadors - Quadern de l'alumne 	
ACTIVITAT 15		
Continguts	Conceptuals	- Sostenibilitat
	Procedimentals	<ul style="list-style-type: none"> - Analitzar i interpretar diferents fonts d'informació: textos, imatges, restes materials, entrevistes - Planificar i acomplir una entrevista a un especialista
	Actitudinals	<ul style="list-style-type: none"> - Exposar les opinions pròpies i respectar les divergents. - Participar en els debats i en el desenvolupament de les classes activament. - Apreciar la importància de la protecció de la biodiversitat.
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Ser conscient dels perills que amenacen algunes espècies animals com l'abella i incidir en la importància de la sostenibilitat. - Mostrar una actitud participativa i crítica. 	

	<ul style="list-style-type: none"> - Analitzar fonts diverses (restes materials, textos clàssics, imatges, legislació, entrevistes), interpretar-les i sintetitzar la informació obtinguda de manera ordenada i coherent.
Competències	<ul style="list-style-type: none"> - Competència comunicativa, lingüística i audiovisual - Competència en el coneixement i interacció amb el món físic - Tractament de la informació i competència digital - Competència social i ciutadana - Competència d'aprendre a aprendre - Competència d'autonomia i iniciativa personal
Instruments d'avaluació	<ul style="list-style-type: none"> - Informe final
Tasques i organització de l'aula	<ol style="list-style-type: none"> 1. La classe es dividirà en grups i cada un rebrà un article de periòdic on es parla de la situació de les abelles des de diferents punts de vista. Els alumnes hauran de llegir-lo i explicar-lo a la resta de la classe. 2. Visionat del video <i>Newbees</i>, de Greenpeace, sobre abelles robot que en un futur podrien acomplir la tasca de pol·linitzar. Una vegada vist, entaularem una discussió entorn la pregunta que llança el video al final: “Deguem crear un món nou o salvar el que ja tenim?” <p>Amb tota aquesta informació, els grups hauran d'elaborar una llista de preguntes que els agradaria fer a l'especialista en abelles. Després es posaran en conjunt i s'escolliran entre tots les que es consideren més adequades.</p> <p>Finalment entre tots s'establiran les pautes a seguir (qui preguntarà què, en quin ordre, etc.). La transcripció haurà d'incloure's en l'Informe Final, junt a una valoració personal del tema i de la utilitat de les entrevistes.</p>
Materials de suport	<ul style="list-style-type: none"> - Articles de periòdic²² - Pissarra digital

SESSIÓ 11: QUÈ ESTÀ PASSANT AMB LES ABELLES?

Rebrem la visita de l'apicultor a qui els alumnes realitzaran l'entrevista que havien planificat

²² A l'Annex I

en la sessió anterior (**ACTIVITAT 15**). L'entrevista serà després publicada a la pàgina web de l'institut. En la nostra opinió, es tracta d'una manera de trencar amb la rutina diària de les classes que pot motivar molt als alumnes.

Al final de la classe es farà una xicoteta recopilació del que hem vist i els alumnes ompliran l'avaluació docent i dels materials (Annex III).

En definitiva, es tracta d'una unitat de 10- 11 sessions en les que hem intentat incloure activitats de tot tipus, presentació, motivació, anàlisi, reflexió, síntesis, etc., i de diferents nivells de complexitat cognitiva. Seguint la categorització establerta per Sáiz (2013), hem inclòs activitats de nivell baix (localització i reproducció de la informació), de nivell mitjà (comprendre la informació, resumir-la) i finalment de nivell alt (analitzar, aplicar i relacionar informació creant-ne de nova).

Hem tractat, a més a més, de fer ús de recursos molt variats, com ara la legislació sobre patrimoni, l'entrevista, articles de periòdic, informació disponible a la xarxa, publicacions, tipologies de restes materials, etc. I encara que no queden reflectides en aquest document, per a la realització del treball cooperatiu sobre els ibers es preveu la utilització de fonts primàries i secundàries i mapes o gràfics, en funció del tema que decideixin els alumnes.

Les activitats estan dissenyades per a fomentar la participació de l'alumnat i que ells construeixquen el seu propi coneixement, per això la resolució de la majoria de les activitats passa per la seua posada en comú, per tal de poder arribar així entre tots, buscant el consens mitjançant el diàleg, a la resposta més correcta o més completa.

1.10. ATENCIÓ A LA DIVERSITAT

Tal i com es contempla al PEC de l'I.E.S., en una societat cada vegada més plural, arribar a tots els estudiants és un gran repte per al sistema educatiu. L'educació ha de ser integradora, capaç d'oferir les mateixes oportunitats de formació a tots els estudiants, evitant les desigualtats que es puguem derivar de factors socials, econòmics, culturals, ètnics o de qualsevol altra naturalesa. Per això, en aquesta unitat ens proposem tenir en compte i adaptar-nos en la mesura d'allò possible a les peculiaritats de cada alumne i alumna, adequant-nos a la diversitat de capacitats, interessos i motivacions de tots ells.

Entenguem que la nostra unitat presenta activitats i instruments d'avaluació flexibles, en tant en quant es poden modificar fàcilment per a adaptar-se en funció de les necessitats dels alumnes, i obertes, ja que cada alumne les desenvolupa segons els seus interessos i habilitats. També són inclusives, puix la majoria d'elles es desenvolupen en grup o per parelles, de manera que els alumnes es poden ajudar entre ells i aprendre uns dels altres. Les tasques i els recursos, a més a més, són molt variats, solen implicar tant expressió oral com escrita, comprensió lectora, dibuix, visionat de vídeos, textos de diferents tipus, etc. de manera que es potencien diverses capacitats.

Aquesta és per tant una unitat pensada per a eixa diversitat, i que en qualsevol moment pot ser adaptada a les necessitats específiques dels alumnes.

1.11. CRITERIS I INSTRUMENTS D'AVALUACIÓ

A continuació presentem els criteris i instruments d'avaluació que farem servir per a aquesta unitat. Els criteris als que farem referència són, en primer lloc, els fixats per la legislació, i en segon lloc aquells que es desprenen dels nostres objectius didàctics.

El Decret 112/2007 estipula un sèrie de criteris d'avaluació per a l'àrea de les Ciències Socials en 1er d'ESO que els docents hem de contemplar en la nostra labor formativa i en conseqüència en l'avaluació d'aquesta unitat. Aquells relacionats amb la unitat *Com sabem el que sabem dels pobles del passat?* són:

1. Identificar alguns casos en què l'acció humana provoca impactes sobre el medi natural reconeixent, a escala mundial, a Europa, Espanya i en la Comunitat Valenciana, problemes rellevants relacionats amb el medi ambient, explicar les seues causes i efectes, i aportar propostes d'actuacions que poden contribuir a la seua millora.
2. Identificar els aspectes bàsics dels principals pobles, societats i cultures que es van desenrotllar en l'àmbit de l'actual Comunitat Valenciana durant la Prehistòria, les colonitzacions mediterrànies i el període clàssic grecoromà.
3. Obtenir i usar informacions rellevants sobre els temes estudiats. Relacionar les informacions, valorar-les i combinar-les per a explicar fets històrics i espacials. Consultar les diverses fonts disponibles i utilitzar les noves tecnologies de la informació.

4. Conèixer les principals manifestacions artístiques i culturals per a valorar el seu significat com a patrimoni històric, especialment les que es refereixen a l'àmbit de l'actual Comunitat Valenciana.
5. Elaborar, individualment o en grup, treballs i exposicions orals sobre temes de la matèria, utilitzant el vocabulari pertinent i la correcció formal adequada.
6. Utilitzar, interpretar i elaborar distints tipus de mapes, croquis, gràfics i taules estadístiques, i servir-se'n com a font d'informació i mitjans d'anàlisi i síntesi.

Per tal d'adaptar-los als nostres objectius didàctics²³, els concretem en els següents criteris d'avaluació:

- Identificar les característiques de la cultura ibèrica en la Comunitat Valenciana.
- Conèixer el procediment del mètode arqueològic.
- Entendre els jaciments arqueològics com una font d'informació de la societat que el va ocasionar.
- Saber analitzar fonts diverses (imatges, textos, entrevistes, etc.) per tal de poder interpretar-les i sintetitzar la informació d'una manera correcta.
- Valorar la cultura ibèrica.
- Comprendre la importància del patrimoni i de la seua conservació.
- Reconèixer la importància d'algunes espècies animals, en concret les abelles, per a la sostenibilitat.
- Participar activament en el desenvolupament de les classes demostrant una actitud crítica.

A l'inici de la unitat hi haurà una avaluació inicial o diagnòstica per tal d'ajudar al docent a identificar els coneixements que tenen els seus alumnes. Aquesta avaluació, no obstant, no tindrà un reflex en la qualificació. La nota resultant es mesurarà en una escala numèrica de l'1 al 10, atenent als següents percentatges:

- Informe final: 50%. L'eina bàsica d'avaluació serà la realització per part de l'alumne d'un informe o diari on haurà de recollir tot allò que s'ha tractat en l'aula (prospecció, procés d'excavació, exposicions de la resta de companys, transcripció de l'entrevista, etc.), així com algunes aportacions d'índole més personal, és a dir, haurà de realitzar una síntesi d'allò que s'ha après i com s'ha

---

²³ Descrits en l'aparat "2.4. Anàlisi general dels continguts de la matèria".

apès. Per tal de guiar aquesta tasca, els alumnes es basaran en el Quadern de l'alumne (Annex II). D'esta manera tractem de garantir que s'avalui tot el procés d'aprenentatge (avaluació formativa) encara que s'entregue al final i que, efectivament, han resolt el dossier durant les classes i l'han corregit quan era necessari. Ho avaluarà el professor tenint en compte que s'acomplixquen els objectius establerts. Els alumnes contaràn des del principi amb la rúbrica d'avaluació (Annex III) per a guiar-se.

- Participació: 20%. La participació activa és fonamental per al desenvolupament d'aquesta unitat, per això, tal i com s'estipula als objectius i als continguts, serà valorada pel professor. Es tindrà en compte que els alumnes participen en tots els debats/reflexions/preguntes/activitats plantejades en el transcurs de les classes.

A banda de la participació, s'exigeix als alumnes que mantinguin una actitud favorable a l'aprenentatge, és a dir, dur a classe els materials necessaris tots els dies, no molestar a la resta dels companys, parlar sols quan siga autoritzat, etc.

- Exposició oral (sobre un tema de la cultura ibèrica) : 30%. Aquest últim punt serà resultat d'una coavaluació entre alumnes i professor. El professor repartirà als estudiants una plantilla (Annex III) per a ajudar-los a puntuar seguint uns criteris raonables. S'avalua al conjunt del grup.

Es planteja que aquestes avaluacions tinguen el seu corresponent *feedback* mitjançant les rúbriques d'avaluació²⁴ (tant del treball en grup/exposició oral com del quadern). Aquestes s'entregaran amb anterioritat a l'alumne per tal d'afavorir l'acompliment dels objectius, clarificant els passos a seguir i fent visibles els criteris. Les rúbriques afavoreixen una retroalimentació rica, permetent als alumnes conèixer els seus punts febles i els forts (Gatica- Lara i Uribarren-Berueta, 2013:65).

La rúbrica que nosaltres hem dissenyat per al Quadern de l'alumne està basada en un exemple de Stevens i Levi (2005: 85). En ella, cada conjunt de criteris val una quantitat determinada de punts segons el nombre d'elements que el formen. La professora, al corregir, marcarà els elements que l'alumne ha complit, els sumarà (sent 20 el màxim en total), i mitjançant una regla de tres extraurà una qualificació entre el 0 i el 10. Nosaltres, a més a més, contemplem la possibilitat de matissar podent atorgar

---

²⁴ A l'Annex III

menys d'un punt si considerem que l'alumne ha adreçat la qüestió plantejada però no de manera correcta o completa.

En teoria, aquest sistema ajuda a donar el pes de qualificació adequat a cada qüestió. Així, per exemple, una mala ortografia o gramàtica no eclipsa el contingut. D'aquest exemple resulta molt interessant el fet de que la llista de criteris era elaborada entre el professor i els alumnes, fent-los així partícips en certa manera de la seua avaluació i per tant és una opció que no descartem. A més a més, tal i com senyalen els autors, incrementa la sensació entre l'alumnat de que es tracta d'una avaluació imparcial i capta especialment la seua atenció en els detalls (Stevens i Levi, 2005: 88).

Per últim, s'inclou una avaluació del docent i els materials. Aquesta, serà anònima per tal d'encoratjar als alumnes a ser totalment sincers. L'avaluació ens servirà per a sospesar la idoneïtat de la metodologia, les activats i els materials als que hem recorregut, així com la pròpia tasca del docent. L'objectiu és corregir aquells aspectes en els que quede patent la necessitat de millorar.

En resum:

INSTRUMENT D'AVALUACIÓ	%	QUI AVALUA
Informe	50	Professor
Exposició oral	30	Professor- alumnes
Participació	20	Professor

1.12. BIBLIOGRAFIA

ARIAS, A.; ARIAS, D. (1995). O estudio de ideas previas do alumnado. *Revista Galega de Educación*, nº 23, 48-51.

ESTEPA, J.; DOMÍNGUEZ, C.; CONSUELO, J.M. (1998). La enseñanza de valores a través del patrimonio. *IX Simposium de didáctica de las ciencias sociales “Los valores y la didáctica de las ciencias sociales”*, Universitat de Lleida, del 1- 4 abril 1998.

FEITO, R. (2010). De las competencias al currículum integrado. *Qurrículum*, nº 23, 55-79

GARCÍA- SANJUAN, L. (2005). *Introducción al Reconocimiento y Análisis Arqueológico del Territorio*. Barcelona: Ariel.

GATICA-LARA, F.; URIBARREN-BERRUETA, T. (2013). ¿Cómo elaborar una rúbrica? *Investigación en Educación Médica*, nº2, 61- 65.

GIL, A.; IZQUIERDO, Mª I.; PÉREZ, C.; FIERREZ, S. (1996). La simulación arqueológica como instrumento didáctico: la experiencia del taller de Arqueología 4 de Valencia. *Treballs d'Arqueologia*, nº 4, 143- 161.

GÓNZALEZ, N. (2007). El valor educativo y el uso didáctico del patrimonio cultural. *Educación primaria. Orientaciones y recursos (6-12 años)*, nº E-17, 207-262.

HAYES, J.W. (1972). *Late Roman pottery. A Catalogue of Roman Fine Ware*. Londres: The British School at Rome.

JARDÓN, P.; DUARTE, F. (2008). Memoria de la excavación arqueológica del yacimiento “Fonteta Ràquia”. PAI Mas de Porxinos (Riba-Roja del Turia, Valencia).

JARDÓN, P.; GARCÍA, O.; NEBOT, B. (2006). Estudio de impacto arqueológico y etnológico del P.A.I. de Porxinos (Riba-Roja del Túria, València). Memoria técnica de la prospección.

JARDÓN, P.; QUIXAL, D.; MATA, C.; NTINO, M.; PASCUAL, G. (2010). Fonteta Ràquia: una instalación apícola del siglo III a.C. en la Península Ibérica. En: L. ALAPONT i J. MARTÍ (eds.), *III Jornades d'Arqueologia de València i Castelló* (13-22). València, Castelló i Onda, 10, 11 i 12 de desembre del 2010.

- JAVAYOLAS, D. (2013). Aprendiendo a través de la basura, una experiencia educativa en arqueología. *Íber, Didáctica de las Ciencias Sociales, Geografía e Historia*, nº 75, 90-96.
- LATORRE, A. (2007). *La investigación acción. Conocer y cambiar la práctica educativa*. Barcelona: Graó.
- MATA, C.; BONET, H. (1992). La cerámica ibérica: ensayo de tipología. En: J. CABANILLES (coord.), *Estudios de arqueología ibérica y romana. Homenaje a Enrique Pla Ballester (117- 174)*. Valencia: Servicio de Investigación Prehistórica 89.
- MOREL, J-P. (1981): *Céramique campanienne: les formes. Planches*. Roma: École Française de Rome.
- ORTIZ, M. (2014). La primavera gris. *Revista Vasca de Administración Pública*, nº especial 99-100, 2261-2287
- PRATS, A.; HERNÁNDEZ, A. (1999). Educación por la Valoración y Conservación del Patrimonio En: VVAA, *Por Una Ciudad Comprometida con la Educación (108-124)*. Barcelona: Institut d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona.
- SÁIZ, J. (2013). Alfabetización histórica y competencias básicas en libros de texto de historia y en aprendizajes de estudiantes. *Didáctica de las Ciencias Experimentales y Sociales*, nº 27, 43-66.
- SÁIZ, J. (2014). Fuentes históricas y libros de texto en secundaria: una oportunidad perdida para enseñar competencias de pensamiento histórico. *Ensayos. Revista de Educación de la Facultad de Albacete*, nº 29-1, 83-99.
- SOLER, B.; JARDÓN, P. (1994). Descubrint La prehistoria: Una aplicacio ~didactica des de L'arqueologia: experimental. *Recerques del Museu d'Alcoi*, nº3, 149- 152.
- STEVENS, D.; LEVI, A. (2005). *Introduction to rubrics. An assessment tool to save grading time, convey effective feedback, and promote studying learning*. Sterling: Stylus Publishing.
- TEDESCO, J.C. (1996). Els pilars de l'educació del futur. En: COMISIÓ SOBRE LA EDUCACIÓ PARA EL SIGLO XXI, *La educación encierra un tesoro*. Madrid: Santillana-Ediciones UNESCO.

VILCHES, A.; GIL, D. (2012). El trabajo cooperativo en el aula. Una estrategia considerada imprescindible pero infrutilizada. *Aula de innovación educativa*, nº 208, 41-46.

- Recursos web:

28/06/2014. La desaparición de las abejas. *El País*. http://elpais.com/elpais/2014/06/28/media/1403969221_304792.html (última consulta 27/05/2015).

Alfabet ibèric: www.alfabetos.net (última consulta 24/05/2014).

GARCÍA VÁZQUEZ, D. (4/06/2013). Agricultura investiga la muerte de millones de abejas en Girona. *El País*. http://ccaa.elpais.com/ccaa/2013/06/03/catalunya/1370289098_047751.html (última consulta 27/05/2015).

GARCÍA, C. (11/06/2014). Salve a las abejas sin salir de casa. *El País*. http://elpais.com/elpais/2014/06/11/buenavida/1402480811_253859.html (última consulta 27/05/2015).

- Índex de figures²⁵

Imatge arqueòlegs José María Bermúdez de Castro i Eudald Carbonell <http://www.elmundo.es/especiales/2007/07/ciencia/atapuerca/album.html> (última consulta 6/05/2015).

Imatge Estació Total http://es.wikipedia.org/wiki/Estaci%C3%B3n_total (última consulta 7/05/2015).

Imatge estris d'excavació <https://historiayarqueologia.wordpress.com/> (última consulta 7/05/2015).

Imatge excavació Campo Soto, Cadis <http://www.iaph.es/web/canales/arqueologia-subacuatica/metodos-tecnicas/excavacion/galeria-imagenes.html?lang=en> (última consulta 6/05/2015).

Imatge excavació Castell de la Capilla, Badajoz <http://www.barakaarqueologos.es/> (última consulta 6/05/2015).

---

²⁵ Imatges incloses en el material de suport (presentacions *Power Point*)

Imatge excavació Cova de Coimbre, Astúries
<https://paleorama.wordpress.com/2012/09/17/arqueologos-de-la-uned-reinician-excavaciones-en-la-cueva-de-coimbre/> (última consulta 6/05/2015).

Imatge excavació Cova del Bolomor, València
<https://arkeoo.wordpress.com/2014/06/15/campana-de-excavacion-en-la-cova-del-bolomor-tavernes-de-la-valldigna-valencia/> (última consulta 6/05/2015).

Imatge excavació Numància, Soria
<http://www.20minutos.es/noticia/477572/0/excavaciones/arqueologicas/numancia/>
(última consulta 6/05/2015).

Imatge excavació Oasis Dakhla, Egipte http://noticias.lainformacion.com/arte-cultura-y-espectaculos/arqueologia/hallan-los-restos-del-primer-caso-de-maltrato-infantil-documentado_ys2Yi3Lx7zfLc1RPw5CXC1/ (última consulta 6/05/2015).

Imatge excavació Orce, Granada <http://www.ideal.es/granada/20080718/granada/junta-preve-excavaciones-orce-20080718.html> (última consulta 6/05/2015).

Imatge excavació Vallparadís, Catalunya
http://www.arqueoline.com/esp/serveis_control_excavacio.php (última consulta 6/05/2015).

Imatge jaciment Acinipo, Màlaga <http://portalclasico.com/el-yacimiento-de-acinipo-en-grave-peligro-por-su-mal-estado-de-conservacion> (última consulta 7/05/2015).

Imatge jaciment Celsa Lépida, Aragó <http://redolada.blogspot.com.es/> (última consulta 7/05/2015).

Imatge jaciment Santa Ponça, Mallorca <http://www.diariodemallorca.es/part-forana/2013/03/15/quejas-mal-yacimiento/832666.html> (última consulta 7/05/2015).

Imatge mapa de situació de Riba-Roja del Túria www.google.es/maps (última consulta 7/05/2015).

Imatge moneda bilingüe de Saiti <http://moneda-hispanica.com/contestanos.htm> (última consulta 7/05/2015).

Imatge procés de flotació <http://www.arqueoline.com/esp/arqueobotanica.php>

Imatge procés de garbellat <http://www.elcomercio.es/gijon/20080930/oriente/expertos-hallan-gruta-collubil-20080930.html> (última consulta 7/05/2015).

Imatge procés de restauració i consolidació a la Bastida de Totana, Múrcia http://www.la-bastida.com/investigacion/AreasInvestigacion/conservacion_restauracion/index.html (última consulta 7/05/2015).

Imatge motius geomètrics de la ceràmica ibèrica <http://la-contestania.blogspot.com.es/search/label/decoraci%C3%B3n%20geom%C3%A9trica> (última consulta 7/05/2015).

Pàgina web de la Generalitat Valenciana, Conselleria d'Educació, Cultura i Esport (fitxa prospecció): http://www.cult.gva.es/dgpa/arqueologia/modelos_c.html (última consulta: 14/05/2015).

Pàgina web del Museu de Prehistòria de València: <http://www.museoprehistoriavalencia.com/> (última consulta 02/05/2015).

RICO, J. (23/12/2013). La grandeza de lo pequeño. *El País*. http://sociedad.elpais.com/sociedad/2013/12/23/actualidad/1387802507_838465.html (última consulta 27/05/2015).

Video Greenpeace *Newbees*: <https://www.youtube.com/watch?v=CGTNjPow3LM> (última consulta 27/05/2014).

- Legislació consultada:

Decret 112/2007, de 20 de juliol, del Consell, pel qual s'estableix el currículum de l'Educació Secundària Obligatòria a la Comunitat Valenciana.

Llei 4/1998, de 11 de juny, de la Generalitat Valenciana, de Patrimoni Cultural Valencià.

Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació.

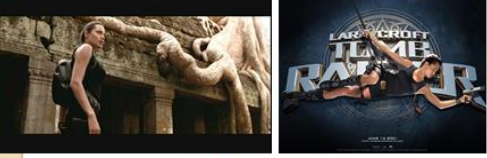
1.13. ANEXOS

1.13.1. ANNEX I: MATERIALS DE SUPORT

- 1ra SESSIÓ:

 <p>L'EXCAVACIÓ ARQUEOLÒGICA ÉS</p> <p>...</p> <p>1 sessió</p>	 <p>Orce, Granada (ideal.es) (20minutos.es)</p> <p>Numància, Soria</p> <p>Vallparadis, Catalunya (www.arqueolinec om)</p>
 <p>Cova de Bolomor, Tavernes de la Vallidigna, València (arkeoo.wordpress.com)</p> <p>Cova de Coimbre, Peñamellera Alta, Astúries (paleorama.wordpress.com)</p> <p>1 sessió</p>	 <p>Oasis Dakhla, Egipte (noticias.lainformacion.com)</p> <p>Castell de Capilla, Badajoz (http://www.barakaarqueologos.es)</p>
 <p>Campo Soto, Cadiz (Instituto Andaluz de Patrimoni Històric)</p> <p>1 sessió</p>	<p>Realitat o Ficció?</p> <p>Indiana Jones. En busca del arca perdida (Steven Spielberg, 1981)</p> <p>1 sessió</p>

Realitat o Ficció?

Lara Croft Tomb Raider (Simon West, 2001)

Escena de videojoc

I. Pascó

Realitat o Ficció?

Las aventuras de Tadeo Jones (Enrique Gato, 2012)

I. Pascó

Realitat o Ficció?

José María Bermúdez de Castro i Eudald Carbonell

I. Pascó

- 2na SESSIÓ:

Com sabem on excavar?

2na SESSIÓ

RIBA ROJA DEL TÚRIA (VALÈNCIA)

Mapa de situació (google.es/mapa)

En la zona del Barranc de Porxinos...

Detall de la àrea que es vol urbanitzar (Jardón et al., 2006)

2na SESSIÓ

Però...

Es de antiguo conocida la red de acueductos y canales que, desde época romana, recorrieron la margen derecha del río Turia irrigando y abasteciendo las tierras circundantes. Estos sistemas hidráulicos tomaban el agua en el paraje de La Pea, entre Vilamarxant y Pedralba, y la conducían posiblemente hasta Valencia atravesando los términos de Vilamarxant, Riba-roja del Turia y Manises. Esta red de abastecimiento y distribución fue ya descrita por F. Jaldero y por D. Fletcher y su rastro se puede seguir en numerosos tramos, pero se hace especialmente evidente en el punto de captación de aguas de La Pea y en el paso de los barrancos de Olmos, Munxolina, Porxinos, La Pedrera y el Barranc de la Cabrassa, donde las obras de ingeniería adoptan una mayor relevancia. Pero sin lugar a duda, los tramos más notables y monumentales de esta red son los situados en el barranco de Porxinos. Compuesto por tres tramos que, actualmente, no tienen continuidad, por lo que no es seguro que formasen parte del mismo elemento.

Extret d'un fullet de propaganda turística de Riba Roja

Foto 1. Acueducto 1 de Porxinos. Vista General Foto 1. Acueducto 1 de Porxinos. Detalle

Aquaeducte romà, Riba Roja (Jardón et al., 2006)

2na SESSIÓ

Organitzem una prospecció...

Fotografia de prospecció i GPS (anici propi)

MALLAROS DE LA PROSPECCION DEL MAR DEL PLA (PENARÜLLA, ALICANTE)

Exemple de prospecció (elaboració pròpia)

2na SESSIÓ

Organitzem una prospecció... ...Pel pati

On?
Com ens organitzarem?
Què necessitarem?

FIGURA 28. Prospecció de superfície: muntaments de colònies en trams quadrats (A i C) i rectangulars (B) i amb trajectes orientats a 45° amb dos punts (D). (Foto: Barrant, 2005: 9)

Sistemes de prospecció (García-Sanjuán, 2005)

2na SESSIÓ

- 3ra SESSIÓ:

A la prospecció de Porxinos...

Fotografia Prospecció Barranc de Porxinos (Jardón et al., 2006)

2na SESSIÓ

- 4rta SESSIÓ:

L'EXCAVACIÓ

LA FONTETA RÀQUIA (RIBA-ROJA DEL TÚRIA)

4rta SESSIÓ

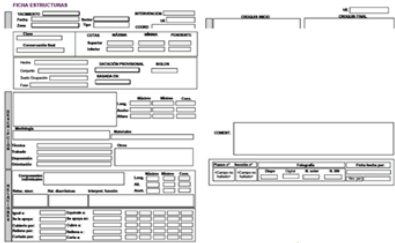
Treball de camp

- Què necessitarem?
  - Autorització de l'administració
  - Finançament
  - Un equip d'arqueòlegs
- Quines ferramentes?

(historiayarqueologia.wordpress.com)

- Dur un registre de l'excavació:
  - Diari d'excavació
  - Fotografies
  - Dibuix
  - Fitxes d'estructures

4rta SESSIÓ

- A més a més...
  - Garbell
    - Flotació (arqueolina.es)
    - Garbell en sec (siccomercio.es)
  - Estació Total
    - Estació total (Wikipedia.es)

- Delimitem l'àrea d'actuació

Fonteta Ràquia (Jardón i Duarte, 2008)

4rta SESSIÓ

- Comencem a excavar

Fonteta Ràquia (Jardón i Duarte, 2008)

4rta SESSIÓ

Fonteta Ràquia (Jardón i Duarte, 2008)

Es desenterran estructures que cal registrar: se'ls dona un número, es fotografien/dibuixen. Es fa una primera aproximació a la seua funcionalitat tenint en compte els materials que es troben en elles.

4rta SESSIÓ

Excavació acabada!

Ortografia general del jaciment Fonteta Ràquia (Jardón et al., 2010)

4rta SESSIÓ

Finalment...

Treball de cobriment en el jaciment Fonteta Ràquia (Jardón i Duarte, 2008)

Celsa Lèpida, Aragó (<http://redolada.blogspot.com.es/>)

Santa Ponça, Mallorca (diariodemallorca.es)

Acinipo, Màlaga (portacalico.com)

5ta SESSIÓ

- 5ta SESSIÓ:

DESPRÉS DE L' EXCAVACIÓ

(la feina no acaba en el camp!)

5ta SESSIÓ

Treball de laboratori

- Neteja i consolidació dels materials
- Classificació de les restes (metall, ceràmica, lítics)
- Dipòsit en el museu
- Estudi, investigació i publicació (no sempre es fa!)

Tasques de neteja i consolidació de metall (esquerres) i ceràmica (dreta) del jaciment de la Batuda de Tocar, Múrcia (la-batuda.com)

5ta SESSIÓ

ACTIVITAT 1.1

Restes de vasos ceràmics, Fonteta Ràquia (Jardón i Duarte, 2008)

• Pista!

(la-contesania.blogspot.com.es)

5ta SESSIÓ

ACTIVITAT 1.2

ANVERS   REVERS

AS, 45- 44 a.C.
(moneda-hispanica.com)

FR. BARRANCO DE. 4001
11-IV-2009

FR. BARRANCO DE. 4001
11-IV-2009

Moneda ibèrica, s. II a.C.
Fonteta Ràquia (Jardón i Duarte, 2008)

5ta SESSIÓ

ACTIVITAT 2

Restes d'objectes ceràmics Fonteta Ràquia (Jardón i Duarte, 2008)

5ta SESSIÓ

SOLUCIÓ

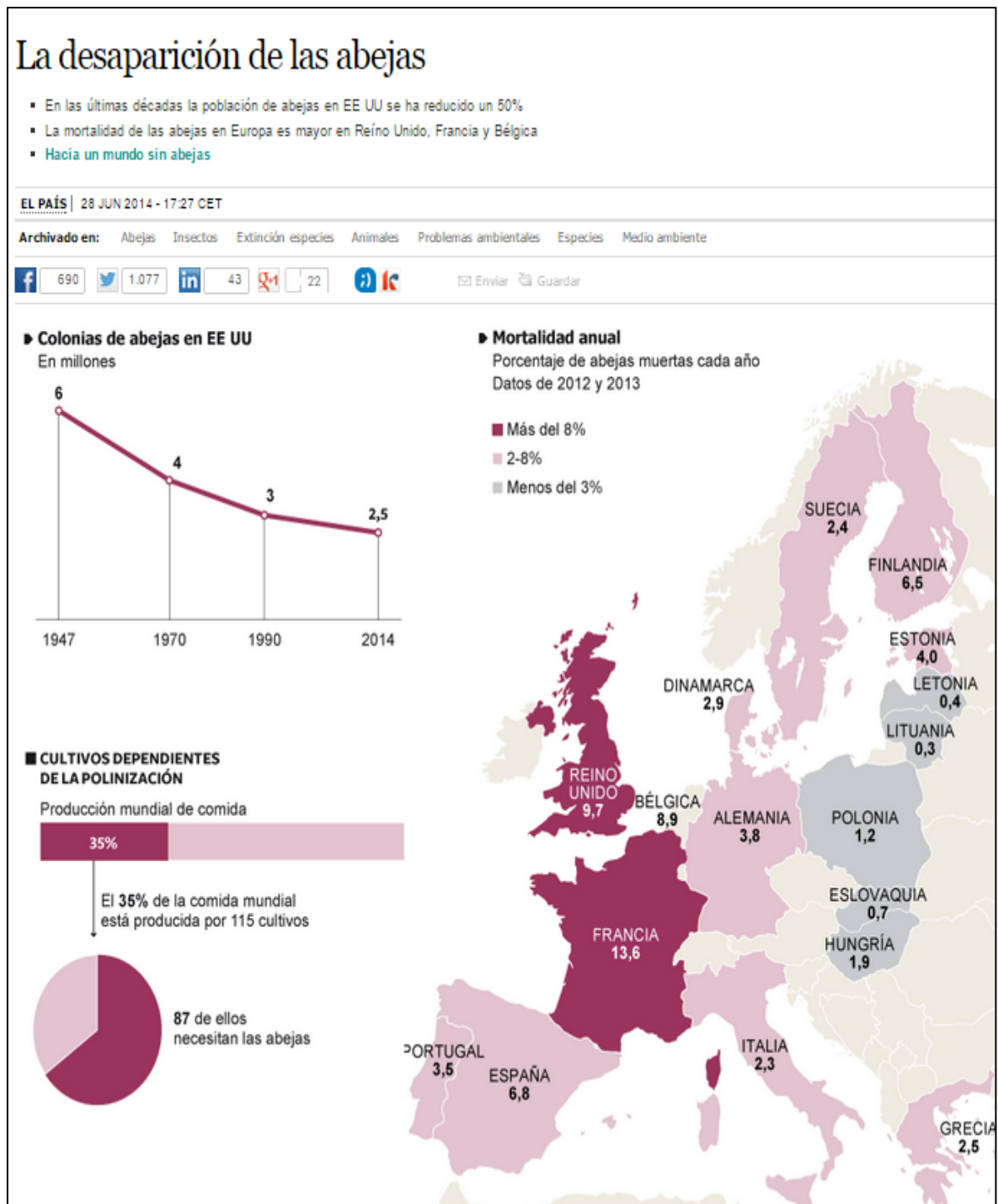
Tipologia ceràmica ibèrica (Mata i Bonet, 1992)

L'apicultura ibèrica. Museu de Prehistòria de València (www.museoprehistoriavalencia.com)

5ta SESSIÓ

- 10na SESSIÓ:

Doc 1. “La desaparición de las abejas”, *El País* (28/06/2014):

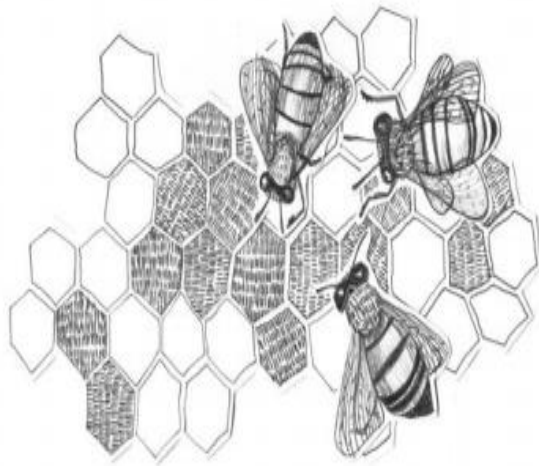
Salve a las abejas sin salir de casa

La progresiva desaparición de estos insectos a escala mundial ha hecho que muchas personalidades se preocupen por su recuperación

Una de ellas ha sido Michelle Obama, que ha plantado en la residencia presidencial un huerto polinizador

CAROLINA GARCÍA | 11 JUN 2014 • 13:05 CET

Archivado en: Bienestar Abejas Insectos Peligro extinción Protección animales Extinción especies Estados Unidos Protección ambiental España Norteamérica Animales América Estilo vida Problemas ambientales Especies Sociedad Medicina Medio ambiente Salud

Panal de abejas. / WILLYOLLERO

Michelle Obama planta un huerto en su residencia todos los años. / GETTY

La epidemia que afecta a las abejas lleva mucho tiempo preocupando a científicos e investigadores. Sin causa aparente ni consenso sobre el fenómeno, se baraja que podría deberse al cambio climático, a la pérdida de su hábitat o al uso excesivo de pesticidas. Sea cual sea el origen, su descenso es alarmante: en Europa, su población se ha reducido en un 20%, y en algunos países ha caído hasta el 53%, según Greenpeace. Según la Organización de Naciones Unidas para la Agricultura y la Alimentación (FAO) está constatado que de las 100 especies de vegetales que suministran el 90% de la alimentación de 146 países, 71 de ellas son polinizadas por estos insectos.

Este hecho está ya muy extendido en Estados Unidos, y su contagio a otros lugares como Europa se acelera cada día; una problemática de la que la propia Michelle Obama quiso alertar esta primavera cuando mostró al mundo su famoso huerto –iniciativa que forma parte de la campaña

de Obama para erradicar la obesidad infantil en EE UU–. Lo exhibió como hace cada año, pero en esta ocasión, marcado por una gran diferencia. Comunicó que la Casa Blanca había añadido un pequeño jardín polinizador para atraer a estos insectos. "Las abejas son necesarias y vitales. Sabemos que muchos ejemplares están desapareciendo y los expertos no están seguros del porqué. Lo que sí saben es que puede afectar a las fuentes de alimentación", explicó la primera dama. "Por lo que este pequeño jardín va a contribuir a mejorar un poco este problema", terminó.

Al igual que ha hecho Obama, es posible construir un jardín polinizador en casa y así poner nuestro granito de arena para el equilibrio de los ecosistemas. Por ejemplo, según los expertos, las abejas se sienten atraídas especialmente por los colores blanco brillante, amarillo y azul. "La situación que viven las abejas es extrapolable a muchos otros insectos, que también son necesarios y que muchos, al considerarlos molestos, los están aniquilando. Crear un jardín, efectivamente, puede ayudar a que vuelvan", explica Tom

Kucharz, responsable de agricultura ecológica en Ecologistas en Acción de Madrid.

1. Acomodar un macetero con buena tierra

Así de sencillo. "Es importante que cuando alguien se decida a montar un huerto ecológico tenga en cuenta la calidad del mantillo", comienza Kucharz. ¿Lo mejor? Un 'compost' ecológico, libre de químicos en su composición.

2. Plantar hierbas que ahuyenten a las plagas

"Es interesante incluir en nuestro pequeño huerto plantas medicinales que ahuyenten las plagas, como la hierbabuena (plantada durante las primeras semanas de primavera) o la hierbaluisa (de junio a septiembre)", explica el experto. Los tonos intensos como el morado de la lavanda o el amarillo de los girasoles, atraen a los polinizadores. Además de decorativas, estas flores son irresistibles para las abejas. "De esta forma no necesitaremos de ningún componente químico extra", dice Kucharz.

3. ELEGIR ESPECIES DE COLORES BRILLANTES

Así de sencillo. "Es importante que cuando alguien se decida a montar un huerto ecológico tenga en cuenta la calidad del mantillo", comienza Kucharz. ¿Lo mejor? Un 'compost' ecológico, libre de químicos en su composición.

4. Regar con moderación: por necesidad y ahorro

"Para finalizar, lo mejor es contar con un sistema de riego automático si se puede, ya que se ayuda al planeta ahorrando agua y las flores y plantas reciben las cantidades adecuadas", concluye Kucharz. Tras estos pasos, solo nos queda comenzar a planta y esperar...

La grandeza de lo pequeño

La mitad de las especies del mundo y el 80% de España son insectos

Describen 286 nuevas especies de avispas en Costa Rica. En España se describen 300 insectos al año

España reconoce 17 insectos amenazados, pero el libro rojo los sube a 139.

Las abejas están considerados los animales más valiosos para la biodiversidad

JAVIER RICO | 23 DIC 2013 - 13x11 CET

Archivado en: Abejas Nuevas especies Biodiversidad Insectos Especies protegidas Política ambiental Protección ambiental España Animales Especies Medio ambiente

Un grupo de niños con trajes de apicultor, en Mel Muria, El Perelló (Tarragona).

Un equipo de investigadores de la Universidad de Illinois en Urbana-Champaign (Estados Unidos) daba a conocer recientemente en la [revista científica ZooKeys](#) la descripción de 286 nuevas especies de avispas en Costa Rica. Al mismo tiempo, la Generalitat de Cataluña emprendía la [búsqueda y aniquilación de nidos de la avispa asiática](#), mal llamada asesina, en la Vall d'en Bas, en la comarca de La Garrotxa (Girona). La etiqueta de asesina le viene de su carácter depredador (rasgo que caracteriza a millones de animales en todo el

mundo), en especial sobre abejas, insectos también de actualidad por la decisión de la [Unión Europea de prohibir varios pesticidas](#) tóxicos para ellas.

En la prohibición pesó sobre todo el impacto económico que ocasiona la pérdida de las abejas (aportan 22.000 millones de euros al año a la economía europea), pero también el importante desequilibrio que provocarían en diferentes ecosistemas. Son consideradas por los científicos como los animales más importantes de cara al [mantenimiento de la biodiversidad](#) cultivada y salvaje. En Estados Unidos se calcula que el 60% de los alimentos consumidos dependen de la labor polinizadora de estos insectos. En todo el mundo la dependencia botánica alcanza las 250.000 plantas forales.

Velar por la conservación de las 16.000 especies de abejas que existen en el mundo o las 40.000 avispas de la familia *Braconidae*, a las que pertenecen las 286 nuevas descritas en Costa Rica, supone mantener y reforzar el equilibrio que aportan a las redes tróficas de una biodiversidad donde mandan los insectos. Casi la mitad de todas las especies descritas por la ciencia son insectos. Hablamos de más de un millón, de las cuales 350.000 son escarabajos. Por poner un ejemplo, la suma de especies de mamíferos ronda los 6.000. En España el porcentaje llega al 80% de las 60.000 especies de fauna descritas y también mandan los escarabajos, unos 14.000, aunque los científicos calculan que superan las 20.000.

Todavía queda mucha fauna por descubrir, y muchas especies se extinguirán antes de describirlas, pero científicos como José Ignacio López-Colón hacen que se mantenga la media de 300 especies descritas al año, cien de las cuales son escarabajos. "He descrito cinco géneros, cinco subgéneros, 37 especies y tres subespecies y me han dedicado un género y cinco especies", enumera este entomólogo, que a su labor de ingeniero técnico agrícola del centro de educación ambiental Caserío Henares de la Comunidad de Madrid suma la de colaborador [del proyecto Fauna Ibérica](#) del Museo Nacional de Ciencias Naturales (MNCN/CSIC) junto a Pablo Bahillo de la Puebla, biólogo vasco con el que comparte labores de campo e investigación.

El coleóptero *Tillius ibericus* consiguió parar un campo de golf en Tres Cantos, Madrid. / J. I. LÓPEZ COLÓN

Con este bagaje científico, López-Colón está en buena disposición de analizar si las administraciones legislan adecuadamente para proteger este patrimonio entomológico: "Evidentemente no, aunque poco a poco las cosas están cambiando y cada vez se tiene más en cuenta. No obstante, la lentitud en el proceso es desesperante y sólo el esfuerzo continuo de numerosas personas que con nuestros escasos recursos nos preocupamos por estudiar, divulgar, denunciar y promocionar estos aspectos hace que las administraciones vayan tomando conciencia y moviéndose a favor de tenerlos en consideración".

Todavía queda mucha fauna por descubrir y muchas especies se extinguirán antes de describirlas Lo de la escasez de recursos le suena a Javier Blasco, maestro de escuela de Pina del Ebro (Huesca) que ha descubierto 120 especies de invertebrados en las estepas de Los Monegros poniendo miles de euros de su bolsillo. "La satisfacción llega cuando tras este trabajo ves que políticos que se reían no solo de la fauna que habita en estos ecosistemas, sino de las propias estepas monegrinas porque entendían que eran un secarral, tuvieron que dar pasos para protegerlas", rememora Blasco, ahora más centrado en tareas de [anillamiento de aves en Aragón](#). Durante su labor entomológica tuvo en guardia a más de cien investigadores repartidos por todo el mundo que le ayudaban a constatar y validar los descubrimientos que realizó.

Este trabajo de los investigadores, profesionales y aficionados, debería conllevar una protección efectiva de la fauna invertebrada, pero [el catálogo estatal oficial](#) que impulsa su conservación con la inclusión de especies en el mismo va muy lento. Solo 17 (nueve en peligro de extinción y ocho vulnerables) aparecen en esta lista, aunque los atlas y libros rojos [de los invertebrados de España](#) elevan la amenaza de extinción a 41 especies y sitúa como vulnerables a 98.

La comunidad científica, que ha participado activamente en los atlas, los consideran elementos imprescindibles para que las administraciones, también las autonómicas, empiecen a actualizar y ampliar los catálogos oficiales. Pero López-Colón apunta que "no dejan de ser los primeros pasos de una carrera que ni siquiera se puede asegurar que esté resuelta a medio plazo, porque queda mucho camino que recorrer para alcanzar niveles mínimos aceptables e igualarnos a la situación de otros países europeos". No obstante, este entomólogo, miembro activo también de [Ecologistas en Acción](#), prefiere recordar que, aunque hay casos en los que posiblemente se haya llegado tarde a proteger a una especie (recuerda el del escarabajo *Cebrio cardenalis*, posiblemente sepultado bajo la barriada urbana e infraestructuras en torno a Torreblanca, en Sevilla capital), "el descubrimiento que hemos llevado a cabo de otras especies las ha convertido en emblemas, incluso oficiales, de determinados espacios y han conseguido parar algunos campos de golf".

Doc. 4. García Vázquez, D. “Agricultura investiga la muerte de millones de abejas en Girona”, *El País* (4/06/2013):

30/5/2015 Agricultura investiga la muerte de millones de abejas en Girona | Cataluña | EL PAÍS

EL PAÍS

CATALUÑA

Agricultura investiga la muerte de millones de abejas en Girona

Los apicultores sospechan que el foco de la matanza podría ser el uso de pesticidas en las explotaciones cercanas

---

DAVID GARCÍA VÁZQUEZ | Barcelona | 4 JUN 2013 - 01:59 CET

Archivado en: Pesticidas Santa Coloma de Farners Abejas Plagas Insectos Sector químico Protección cultivos Provincia Girona Cataluña España Agricultura Animales Agroalimentación Problemas ambientales Industria Especies Medio ambiente

---

Abejas muertas en una explotación de Santa Coloma de Farners. / JOAN MARIA CARRANZA

Cuando el pasado sábado Joan Maria Carranza se acercó a su explotación apícola en Santa Coloma de Farners (Selva) se llevó una desagradable sorpresa: miles de abejas muertas llenaban el terreno. “No sabría decir exactamente cuántas han perecido, pero podría superar el millón”, explicó.

Desde el departamento de Agricultura y Medio Natural explicaron ayer que ya se han tomado muestras de algunos ejemplares para determinar el causante de esta extraña muerte.

Carranza, tal y como él mismo admite, es un aficionado que “solo” tiene 22 panales. Cerca de su explotación, Albert Tort gestiona más de 100. “No podría cuantificar la masacre, seguro que se me han muerto más de dos millones de abejas”, aseguró. Contar el número de insectos fallecidos es difícil, por eso Tort calcula las pérdidas económicas: entre 10.000 y 15.000 euros.

Aunque no quieren acusar a nadie en “particular”, ambos sospechan que el origen de esta muerte masiva de abejas, que en la última década ya se ha repetido cuatro veces, está causada por el uso de fitosanitarios en los campos agrícolas cercanos. A pesar de que ya ha acabado el periodo de floración de los árboles frutales el polen de las plantas “más pequeñas de las explotaciones podrían haberse contaminado con los pesticidas”, aseguraron ayer.

Para evitar la muerte de abejas, las etiquetas de los insecticidas, principalmente los neonicotinoides, prohíben su uso cuando los árboles de la explotación estén en floración o bien cuando otras plantas cercanas estén en ese proceso.

QUADERN DE L'ALUMNE

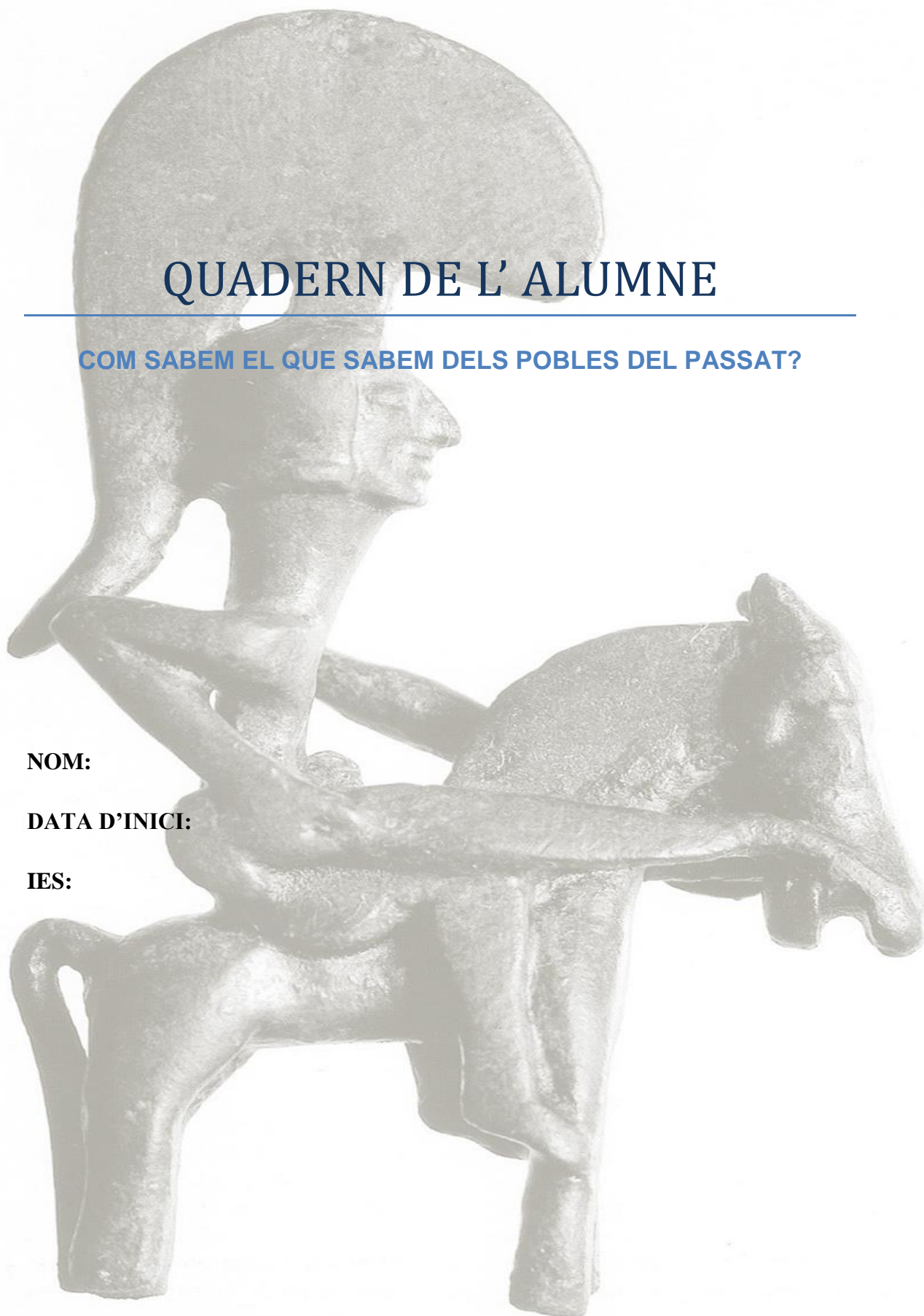

COM SABEM EL QUE SABEM DELS POBLES DEL PASSAT?

NOM:

DATA D'INICI:

IES:

1ra SESSIÓ: L'EXCAVACIÓ ARQUEOLÒGICA ÉS...

ACTIVITAT 1. En grup, realitzeu un “retrat robot” del que cregueu que és una excavació arqueològica.

ACTIVITAT 2. Fixa't en les imatges que acabes de veure i respon a les següents qüestions:

- a) S'assembla el retrat robot del teu grup a les imatges vistes? En què es pareixen i en què es diferencien?
- b) Eren totes les excavacions de les imatges iguals?
- c) Quines ferramentes has vist que utilitzaven? Per a què creus que serveix cadascuna?
- d) Fixa't en la imatge del Castell de Capilla. ¿Què creus que estan fent aquestes persones? Per a què?
- e) Es sembla d'alguna manera el vostre retrat robot a les pel·lícules i videojocs posades com a exemple?
- f) Retracten la realitat els videojocs i les pel·lícules sobre arqueòlegs? Creus que això és bo o dolent? Justifica la teua resposta.
- g) Com definiries el concepte “Arqueologia”? I “excavació arqueològica”?

ACTIVITAT 3. En grup, discutiu per quines raons considereu que hui dia s'excaven jaciments de totes les èpoques. Recorda prendre nota de les vostres conclusions i completa-les amb les dels altres grups.

2na SESSIÓ: COM SABEM ON EXCAVAR?

ACTIVITAT 4. Una empresa vol urbanitzar una determinada àrea del terme municipal de Riba-Roja del Túria (València). Com ja saps, dita zona és susceptible de contenir jaciments arqueològics. Quin és el procediment a seguir segons la legislació?

Llei 4/1998, de 11 de juny, de la Generalitat Valenciana, de Patrimoni Cultural Valencià:

TÍTULO III Del patrimonio arqueológico y paleontológico

Artículo 58. Concepto

1. Forman parte del patrimonio arqueológico valenciano los bienes inmuebles, objetos, vestigios y cualesquiera otras señales de manifestaciones humanas que tengan los

valores propios del patrimonio cultural y cuyo conocimiento requiera la aplicación de métodos arqueológicos, tanto si se encuentran en la superficie como en el subsuelo o bajo las aguas y hayan sido o no extraídos. También forman parte del patrimonio arqueológico los elementos geológicos relacionados con la historia del ser humano, sus orígenes y antecedentes.

2. Integran el patrimonio paleontológico valenciano los bienes muebles y los yacimientos que contengan fósiles de interés relevante.

3. Los Ayuntamientos, a través de su planeamiento urbanístico, deberán delimitar las áreas existentes en su término municipal que puedan contener restos arqueológicos o paleontológicos. La delimitación será efectuada por el Servicio Municipal de Arqueología y Paleontología o por técnicos competentes y cualificados en las citadas materias y se elevará a la Conselleria competente en materia de cultura para su aprobación. En caso de ser aprobada, el área o las áreas delimitadas, se incluirán en el Catálogo de Bienes y Espacios Protegidos del municipio como Áreas de Vigilancia Arqueológica o Paleontológica, cuya norma de protección urbanística asegurará su sujeción a lo dispuesto en el artículo 62 de la presente ley.

Artículo 59. Actuaciones arqueológicas y paleontológicas

1. A los efectos de la presente Ley se consideran actuaciones arqueológicas:

a) Las prospecciones arqueológicas, entendiéndose por tales las exploraciones superficiales, subterráneas o subacuáticas, sin remoción del terreno, dirigidas al descubrimiento, estudio e investigación de toda clase de restos históricos, así como de los elementos geológicos con ellos relacionados. Se incluyen también aquellas técnicas de observación y reconocimiento del subsuelo mediante la aplicación de instrumentos geofísicos, electromagnéticos y otros diseñados al efecto.

b) Las excavaciones arqueológicas, es decir las remociones en la superficie, en el subsuelo o en los medios subacuáticos realizadas con los fines señalados en el apartado anterior.

c) Los estudios directos de arte rupestre, constituidos por los trabajos de campo orientados al descubrimiento, estudio, documentación gráfica y reproducción de esta clase de vestigios humanos, así como los mismos trabajos referidos a la musivaria y la epigrafía.

d) Los trabajos relativos a arqueología de la arquitectura, entendiéndose éstos como aquellas actuaciones que tienen por finalidad documentar todos los elementos constructivos que conforman un edificio o conjunto de edificios y su evolución histórica.

Artículo 60. Autorización de actuaciones

1. Toda actuación arqueológica o paleontológica deberá ser autorizada expresamente por la Conselleria competente en materia de cultura. La solicitud de autorización deberá contener un plano en el que se determinen con precisión los límites de la zona objeto de la actuación, la identificación del propietario o propietarios de los terrenos y un programa detallado de los trabajos que justifique su conveniencia e interés científico y la cualificación profesional, determinada reglamentariamente, de la dirección y equipo técnico encargados de los mismos. Tanto la autorización como su denegación habrán de ser motivadas. Las autorizaciones concedidas deberán ser comunicadas al Ayuntamiento correspondiente inmediatamente.

2. Si la actuación hubiere de realizarse en terrenos privados, el solicitante, previamente a la autorización, deberá acreditar la conformidad del propietario o promover el correspondiente expediente para la afectación y ocupación de los terrenos en los términos previstos en la legislación sobre expropiación forzosa. Cuando se trate de prospecciones arqueológicas o paleontológicas cuyo desarrollo no implique afección a las facultades inherentes a la propiedad no será necesario acreditar la conformidad del propietario de los terrenos afectados.

3. La Conselleria competente en materia de cultura establecerá reglamentariamente los procedimientos de inspección oportunos para comprobar que los trabajos se desarrollen según el programa autorizado y ordenará su suspensión inmediata cuando no se ajusten a la autorización concedida o se considere que las actuaciones profesionales no alcancen el nivel adecuado.

4. Una vez concluida la actuación arqueológica o paleontológica y dentro del plazo que en la autorización o con posterioridad a ella fije la Administración, o en su defecto en el de dos años, el promotor, a su cargo, sin perjuicio de lo dispuesto en el artículo 64.2, deberá presentar a la Conselleria competente en materia de cultura una Memoria científica de los trabajos desarrollados, suscrita por el arqueólogo o paleontólogo director de los mismos.

6. Será ilícita toda actuación arqueológica o paleontológica que se realice sin la correspondiente autorización, o sin sujeción a los términos de ésta, así como las obras de remoción de tierra, de demolición o cualesquiera otras realizadas con posterioridad en el lugar donde se haya producido un hallazgo casual de bienes arqueológicos o paleontológicos que no hubiera sido comunicado inmediatamente a la administración competente. La Conselleria competente en materia de cultura ordenará la paralización inmediata de la actuación o de la obra y se incautará de todos los objetos y bienes hallados, sin perjuicio de las sanciones que procedan con arreglo a lo dispuesto en esta ley.

Artículo 61. Ejecución de actuaciones arqueológicas y paleontológicas por la Administración

La Conselleria competente en materia de cultura podrá realizar actuaciones arqueológicas o paleontológicas en cualquier lugar en que se conozca o presuma fundadamente la existencia de restos arqueológicos o paleontológicos, ajustándose al principio del menor perjuicio para los particulares. Dichas actuaciones se notificarán a los Ayuntamientos interesados, que podrán también realizarlas previa autorización de la Conselleria en materia de cultura, otorgada en los términos previstos en el artículo 60. La determinación de la indemnización que, en su caso, proceda por causa de estas actuaciones se hará conforme a lo dispuesto en la legislación sobre expropiación forzosa.

Artículo 62. Actuaciones arqueológicas o paleontológicas previas a la ejecución de obras

1. Para la realización de obras u otro tipo de intervenciones o actividades que impliquen remoción de tierras, sean públicas o privadas, en Zonas, Espacios de Protección, y Áreas de Vigilancia Arqueológicas o Paleontológicas, así como, en ausencia de Catálogo aprobado según los requisitos de la presente ley, en todos aquellos ámbitos en los que se conozca o presuma fundadamente la existencia de restos arqueológicos o paleontológicos de interés relevante, el promotor deberá aportar ante la Conselleria competente en materia de cultura un estudio previo suscrito por técnico competente sobre los efectos que las mismas pudieran causar en los restos de esta naturaleza. En caso de que para la elaboración del estudio previo resulte necesario acometer alguna de las actuaciones previstas en el artículo 59 las mismas serán autorizadas en los términos de los artículos 60 y 64.

2. El Ayuntamiento competente para otorgar la licencia o, en su caso, la entidad pública responsable de la obra, intervención o actividad remitirá un ejemplar del estudio mencionado en el apartado anterior a la Conselleria competente en materia de cultura que, a la vista del mismo, determinará la necesidad o no de una actuación arqueológica o paleontológica previa a cargo del promotor, a la que será de aplicación lo dispuesto en los artículos 60 y 64 de esta Ley. Una vez realizada la actuación arqueológica o paleontológica, la Conselleria determinará a través de la correspondiente autorización administrativa, las condiciones a que deba ajustarse la obra a realizar.

3. Los Ayuntamientos no concederán ninguna licencia o permiso en los casos señalados en el apartado anterior sin que se haya aportado el correspondiente estudio previo arqueológico y paleontológico y se haya obtenido la autorización de la Conselleria competente en materia cultura citada también en el apartado anterior.

4. Todo acto de edificación y uso del suelo realizado contraviniendo lo dispuesto en este artículo se considerará ilegal y le será de aplicación lo dispuesto en el artículo 37 de esta Ley.

Artículo 63. Actuaciones arqueológicas o paleontológicas en obras ya iniciadas

1. Si con motivo de la realización de reformas, demoliciones, transformaciones o excavaciones en inmuebles no comprendidos en zonas o áreas de protección arqueológicas o paleontológicas aparecieran restos de esta naturaleza o indicios de su existencia, el promotor, el constructor y el técnico director de las obras estarán obligados a suspender de inmediato los trabajos y a comunicar el hallazgo en los términos preceptuados en el artículo 65, cuyo régimen se aplicará íntegramente.

2. (...) prorrogará la suspensión de las obras y determinará las actuaciones arqueológicas o paleontológicas que hubieran de realizarse. En cualquier caso dará cuenta de su resolución al Ayuntamiento correspondiente. La suspensión no podrá durar más del tiempo imprescindible para la realización de las mencionadas actuaciones. Serán de aplicación las normas generales sobre responsabilidad de las Administraciones Públicas para la indemnización, en su caso, de los perjuicios que la prórroga de la suspensión pudiera ocasionar. Será de aplicación al producto de dichas actuaciones lo dispuesto en el artículo 64.

3. La Generalitat participará en la financiación de las mencionadas actuaciones, de acuerdo a los créditos que al efecto se consignen anualmente en la Ley de Presupuestos de la Generalitat Valenciana.

Artículo 64. Titularidad y destino del producto de las actuaciones arqueológicas y paleontológicas

1. Los bienes que de acuerdo con el artículo 44 de la Ley 16/1985, de 25 de junio, del patrimonio histórico español tienen la consideración de dominio público y son descubiertos en la Comunitat Valenciana se integran en el patrimonio de la Generalitat.

2. La autorización de cualquier clase de actuaciones arqueológicas o paleontológicas determinará para los beneficiarios la obligación de comunicar sus descubrimientos a la Conselleria competente en materia de cultura en el plazo de treinta días y a entregar los objetos obtenidos al museo o institución que señale la propia Conselleria, de conformidad con lo que reglamentariamente se establezca. Para la determinación del centro donde hayan de quedar los objetos, se atenderá prioritariamente a su mejor conservación y función cultural y científica y, en segundo término, a la proximidad al lugar donde se haya realizado la actividad arqueológica o paleontológica o se haya producido el hallazgo casual.

Artículo 65. Hallazgos casuales

1. Son asimismo bienes de dominio público de la Generalitat los objetos y restos materiales que posean los valores propios del patrimonio cultural, así como los restos y vestigios fósiles de vertebrados, cuando sean producto de hallazgos casuales y no conste su legítima pertenencia.
2. A los efectos de esta Ley se consideran hallazgos casuales los descubrimientos de los bienes a que se refiere el apartado anterior cuando se produzcan por azar o como consecuencia de excavaciones, remociones de tierra u obras de cualquier índole, hechas en lugares donde no pudiera presumirse la existencia de aquellos bienes.
3. El descubridor deberá, en el plazo de cuarenta y ocho horas, comunicar el hallazgo y entregar los objetos hallados a la Conselleria competente en materia de cultura o al Ayuntamiento en cuyo término municipal se haya producido éste, quien a su vez dará cuenta del hallazgo a la Conselleria dentro de los dos días hábiles siguientes.
4. No obstante lo dispuesto en el apartado primero, el descubridor y el propietario del lugar donde hubiere sido hallado el objeto tienen derecho a una recompensa en metálico, cuyo importe se repartirá por mitad entre ambos, equivalente, a la mitad del valor que por tasación legal se le atribuya. Si fueren dos o más los descubridores o los propietarios del terreno, se mantendrá igual proporción.
5. El incumplimiento de cualquiera de las obligaciones establecidas en el apartado tercero de este artículo privará al descubridor y, en su caso, al propietario del terreno del derecho a premio alguno y la Conselleria competente en materia de cultura tomará posesión inmediata de los objetos hallados, sin perjuicio de las responsabilidades a que hubiera lugar y las sanciones que procedan.
6. El descubridor no tendrá en ningún caso derecho de retención sobre los bienes hallados.

1. Respon a les següents qüestions, raonant-ho amb les teues pròpies paraules:

Quines actuacions arqueològiques existeixen?

Què és una prospecció segons la legislació?

Què passa quan es troben restes durant una obra?

Com definiries “patrimoni arqueològic”?

ACTIVITAT 5. Ara, dissenyarem una prospecció pel pati de la nostra escola:

1. Per a això hauràs de realitzar un plànol d'aquest, el més acurat possible. No oblidis indicar les estructures principals, com edificis, però també la vegetació o altres elements que cregues importants. Recorda que sols disposarem de 30 minuts.

2. En grup, i tenint en compte el que ja saps de la prospecció i el plànol que cadascú ha fet:
  - a) decidiu com s'hauria de fer la prospecció (metodologia, organització dels prospectors...). Justifiqueu la vostra elecció.
  - b) Elaboreu una llista d'eines que cregueu que podreu necessitar.
  - c) Elaboreu categories per tal de classificar allò que penseu que podreu trobar (per exemple, "vidre").
3. Anota les conclusions a les que ha arribat la classe i la estratègia d'acció escollida. No oblidis completar la llista d'estris.

3ra SESSIÓ: DE LA PLANIFICACIÓ A L'ACCIÓ

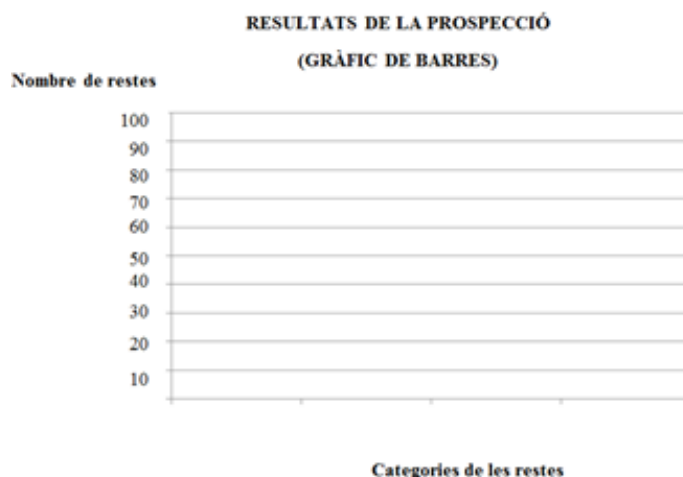
Fitxa de prospecció (Generalitat Valenciana, Conselleria d'Educació, Cultura i Esport):

GENERALITAT VALENCIANA CONSELLERIA DE CULTURA I ESPORT		PERMISO Nº	PARTIDA	MUNICIPIO	YACIMIENTO	FICHA
COORDENADAS UTM PERIMETRO YACIMIENTO	COORDENADAS UTM	E: _____ N: _____		CRONOLOGÍA PROVISIONAL		FUNCIONALIDAD
		E: _____ _____	N: _____ _____			
ACCESO						
PROSPECCIÓN REALIZADA	CONDICIONES	TERRENO: ☐ CULTIVADO ☐ ARBOLES ☐ YERMO ☐ BOSQUE ☐ OTROS: _____ CULTIVOS: ☐ SIN GERMINAR ☐ GERMINADO ☐ ADULTO ☐ OTROS: _____ SUELO: ☐ MOJADO ☐ HÚMEDO ☐ SECO ☐ OTROS: _____ METEOROLOGÍA: ☐ NUBLADO ☐ SOLEADO ☐ LLUVIOSO ☐ OTROS: _____				
	SISTEMA	SISTEMÁTICA: ☐ LINEAL { SEPARACIÓN: _____ DIRECCIÓN: _____ } ☐ CUADRÍCULA { DIMENSIONES: _____ Nº PERSONAS: _____ SEPARACIÓN: _____ } ☐ SIN RECOGIDA				
OTROS DATOS	RECOGIDA MATERIAL:	☐ RECOGIDA TOTAL ☐ SÓLO FORMAS ☐ TIPOS DETERMINADOS _____) ☐ SIN RECOGIDA				
ENTORNO	HORA:					
	CAMINOS NATURALES:					
	RECURSOS HIDRÍCOS:					
	SUELOS:					
VEGETACIÓN:						

YACIMIENTO DEL	UBICACIÓN: ☐ CIMA ☐ LADERA ☐ LLANO ☐ CUEVA ☐ OTROS: _____ OBSERVACIONES	
	SUPERFICIE (Hast.) _____	CRITERIO Y OBSERVACIONES
	EROSIÓN: ☐ NULA ☐ APRECIABLE ☐ IMPORTANTE ☐ TOTAL CONSERVACIÓN: ☐ BUENA ☐ REGULAR ☐ MALA ☐ DESAPARECIDO CAUSAS DE LA EROSIÓN Y AMENAZAS	
	ESTRUCTURAS EN SUPERFICIE	
DESCRIPCIÓN	MATERIALES OBSERVADOS (●) O RECOGIDOS (x) ☐ CERÁMICA ☐ METAL ☐ VIDRIO ☐ HUESO ☐ MALACO. ☐ MAT. CONST ☐ MAT. NUMISMÁTICO ☐ OTROS _____	
	☐ HÁBITAT ☐ DEFENSIVO ☐ LUGAR PRODUCCIÓN ☐ LUGAR DE CULTO ☐ FUNERARIO ☐ NO DETERMINADO OBSERVACIONES	
CRONOLOGÍA	OTRAS PROSPECCIONES	
	N° OTROS INVENTARIOS	
BIBLIOGRAFÍA		FECHA
		AUTOR
		REVISADO POR

ACTIVITAT 6. Després de la prospecció...

1. Comptabilitza què has trobat segons categories i suma-ho als comptes dels teus companys. Amb aquesta informació, completa el següent gràfic:

2. Respon:
  - a) Creus que son restes recents o antigues? Perquè?
  - b) Qui creus que els ha pogut deixar ací? Perquè?
  - c) Es concentren les resten en alguna zona concreta? En eixe cas, què creus que significa?
  - d) Amb el que has trobat, com interpretes que viuen/vivien aquestes persones?
  - e) Has trobat alguna dificultat?

ACTIVITAT 7. Fixa't a la imatge de la prospecció del Barranc de Porxinos (Riba-Roja del Túria). Descriu què hi veus i quines implicacions creus que pot tenir.

4ta SESSIÓ: L'EXCAVACIÓ: FONTETA RÀQUIA (RIBA- ROJA DEL TÚRIA)

ACTIVITAT 8. Després de la prospecció, s'ha decidit que allò millor és excavar el jaciment Fonteta Ràquia per a poder estudiar-lo en profunditat.

- a) Què necessitarem per a excavar? (Recorda les imatges i el debat del primer dia).
- b) Perquè creus que és necessari garbellar/flotar la terra?
- c) Fixa't en la imatge de les estructures. Què hi veus? De quins materials es componen? Què inclouen els arqueòlegs a la fotografia?
- d) Els arqueòlegs realitzen plànols dels jaciments per tal de poder consultar-los en qualsevol moment ja que, com ja sabràs, l'excavació és un procés destructiu.

Imagina't que tu eres un arqueòleg també, realitza un esbós de les estructures del jaciment on indiquis els materials i les estructures i habitacions. Et recomanem que ho enumeres.

e) Quantes habitacions/ departaments has diferenciat? Perquè?

ACTIVITAT 9. Després del debat sobre conservació del patrimoni, anota aquelles idees que consideres més importants.

5ta SESSIÓ: DESPRÉS DE L'EXCAVACIÓ

ACTIVITAT 10. Analitza les imatges de les restes ceràmiques i la moneda.

1. Compara els motius decoratius de la ceràmica del jaciment de Fonteta Ràquia amb la decoració de les ceràmiques que apareixen en les diferents tipologies ceràmiques.
  - a) A quina cultura pertanyen?
  - b) En què es diferencia aquesta decoració a la de la resta?
  - c) Què creus què significa haver trobat ceràmica d'eixa cultura en aquest jaciment?
2. Al jaciment Fonteta Ràquia es va trobar una moneda semblant a la de la imatge. Fixa't i contesta:
  - e) Descriu-la.
  - f) Què hi diu a l'anvers? Et sona d'alguna cosa aquest nom?
  - g) Què hi diu al revers ? Tracta de transcriure-ho.
  - h) Com expliques que una moneda d'aquesta ciutat acabe en un poblat a tants kilòmetres de distància?
  - i) Escribeu el teu nom en ibèric amb ajuda d'aquest alfabet (en cas de no existir alguna lletra, tracta d'utilitzar aquella que més s'aproxime):

SISTEMAS DE ESCRITURA EN ALFABETO IBÉRICO

	Ibérico del N.E.	Ibérico del S.O.	Ibérico del S.	Ibérico del N.E.	Ibérico del S.O.	Ibérico del S.	Ibérico del N.E.	Ibérico del S.O.	Ibérico del S.
a	▷▷	△	△	∧∧∧∧	∧	∧	∧∧∧∧	∧	∧
e	⋈	◊	⋈	◊◊	◊	◊	◊◊◊◊	◊	◊
i	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
o	∩∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
u	↑	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
ba	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
be	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
bi	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
bo	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
bu	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
l	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
r	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
ñ	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
n	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
m	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
-	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
s	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
ś	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
ta	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
te	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
ti	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
to	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
tu	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
ka	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
ke	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
ki	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
ko	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
ku	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
da	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
de	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
di	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
do	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
du	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩

www.alfabetos.net

ACTIVITAT 11. Observa les imatges...

- a) Busca en la tipologia ceràmica de Mata i Bonet (1992) una peça ceràmica que tinga les mateixes característiques que les restes que veus a la imatge. Anota-hi la pàgina on l'has trobada, el grup, el tipus i la classe.
- b) Descriu-la, dibuixa-la i explica perquè creus que és la que correspon a les imatges.
- c) Per a què creus que ho podien utilitzar? Perquè?
- d) Busca en el museu virtual del Museu de Prehistòria de València imatges on surtin ceràmiques amb aquesta forma. Què son i per a què servien? S'assembla al que havies imaginat?
- e) Al jaciment es van trobar entorn a 100 rusc, i possiblement més. Debat en el teu grup perquè creus que hi havia tants rusc.

6ta SESSIÓ: QUI EREN ELS IBERS?

ACTIVITAT 12. Llegeix en grup el fragment de text extret de la publicació dels resultats de l'excavació del jaciment Fonteta Ràquia i elaboreu una xicoteta síntesis per a explicar-la a la resta de companys. Després, amb aquesta informació i la que t'aporten la resta de grups, respon:

- a) Com esta escrit l'article? Té un llenguatge formal o informal? Utilitza terminologia (posa algun exemple)? Indica d'on ha tret la informació?
- b) Què has après de nou sobre Fonteta Ràquia?
- c) Com ha canviat el jaciment d'una fase a l'altra?
- d) Quina cronologia té el jaciment?

- e) Què hi diu sobre els ibers? I sobre l'apicultura?
- f) Quins altres estudis s'han realitzat sobre el jaciment?
- g) Quines fonts d'informació han consultat els autors?

ACTIVITAT 13. En grup, escolliu un tema que vuigau estudiar sobre el món ibèric. Recopileu informació ja que després l'haureu de presentar a la resta de companys. Recorda agafar informació de les exposicions de la resta de grups per al teu informe.

10na SESSIÓ: PERQUÈ ERA I ÉS TAN IMPORTANT LA MEL?

ACTIVITAT 14. En parelles, busca informació en la xarxa sobre un d'aquests dos temes:

- Les aplicacions de la mel
- La mel en l'antiguitat

Després canvia de parella amb algú que haja escollit l'altre tema i conteu-vos què heu descobert.

ACTIVITAT 15. En grup:

- a) Analitzeu l'article, escolliu les idees principals i presenteu-lo a la resta de la classe. Anota tota la informació que consideres important per a l'informe.
- b) Després del visionat del video, del debat i de la informació dels articles, elaboreu una llista de preguntes que vos interessaria fer a un apicultor.

11na SESSIÓ: QUÈ ESTÀ PASSANT AMB LES ABELLES?

Transcriu l'entrevista a l'especialista. Recorda que l'has d'incloure al teu informe junt a una valoració personal sobre aquesta problemàtica i la utilitat de les entrevistes com a font d'informació

1.13.3. ANNEX III: PLANTILLES D'AVALUACIÓ

- Rúbrica d'avaluació de les exposicions orals en grup per als alumnes:

AVALUACIÓ EXPOSICIÓ EN GRUP				
CRITERIS	NIVELL			
	MOLT BÉ	BÉ	REGULAR	INADEQUAT
EXPRESSIÓ ORAL I ESTRUCTURA	La exposició ha sigut molt clara i han seguit una estructura ordenada, molt fàcil de seguir	La exposició ha sigut clara i ordenada. No m'ha costat seguir-la	La exposició ha sigut poc clara i estava poc ordenada, m'ha costat seguir-la	La exposició no ha sigut gens clara ni ordenada, no he pogut seguir-la
DOCUMENTACIÓ GRÀFICA	Han incorporat moltes imatges, mapes o fotografies que han ajudat a aclarir el contingut	Han incorporat imatges, mapes o fotografies, però haveren pogut incloure'n més per a aclarir alguns continguts	Han incorporat algunes imatges, mapes o fotografies, però no ha sigut suficient	Han incorporat molt poques o cap imatges, mapes o fotografies. Totalment insuficient
FONTS BIBLIOGRÀFIQUES	Han integrat diverses fonts bibliogràfiques i han esmentat la seua procedència	Han integrat algunes fonts bibliogràfiques i han esmentat la procedència	Han integrat poques fonts bibliogràfiques i en algunes han esmentat la seua procedència	Han integrat molt poques o cap fonts bibliogràfiques i/o no han esmentat la seua procedència
TERMINOLOGIA	Han utilitzat una terminologia adequada i han explicat tots els conceptes nous	Han utilitzat una terminologia adequada però no sempre han quedat clars els conceptes nous	Han utilitzat una terminologia adequada en algunes ocasions però no han explicat els conceptes nous	No han utilitzat la terminologia adequada i/o no han explicat els conceptes nous
PARTICIPACIÓ	Tots els membres del	La majoria dels membres han	La meitat dels membres han	La majoria dels membres no han

	grup han participat per igual	participat per igual	participat per igual	participat per igual
PREPARACIÓ	Es nota que la exposició estava molt ben preparada	Es nota que la exposició estava preparada.	Es nota que la exposició estava poc preparada	Es nota que l'exposició estava molt poc o gens preparada

- Rúbrica d'avaluació de l'informe:

AVALUACIÓ INFORME			
CRITERIS	DESCRIPCIÓ	COMENTARIS	PUNTS
ORGANITZACIÓ (4 PUNTS)	☐ El text té una estructura clara (introducció, desenvolupament, conclusió) ☐ Utilitza epígrafs ☐ Útilitza paràgrafs ☐ Utilitza connectors per a relacionar la informació		
CONTINGUT (9 PUNTS)	☐ Introdueix opinions personals ☐ Inclou el procediment de la prospecció. Cas pràctic: prospecció del pati de la nostra escola ☐ Inclou el procediment de l'excavació arqueològica. Cas pràctic: l'excavació del jaciment Fonteta Ràquia ☐ Inclou la recerca d'informació per a la interpretació dels materials ☐ Descriu les característiques de la cultura ibèrica ☐ Inclou el procediment de la entrevista i la seua transcripció ☐ Analitza la problemàtica de les abelles i les seues repercussions pel que fa a la sostenibilitat ☐ Raona sobre la importància del		

	patrimoni i la seua preservació ☐ Cita la bibliografia		
DOCUMENTACIÓ GRÀFICA (4 PUNTS)	☐ Adjunta el plànol de la prospecció ☐ Adjunta els esbossos de l'excavació ☐ Adjunta dibuix dels materials ☐ Adjunta altra documentació gràfica (mapes, fotografies...)		
ASPECTES FORMALS (3 PUNTS)	☐ Portada i índex ☐ Bona presentació ☐ Gramàtica, puntuació i ortografia correctes		
COM MILLORAR:			

- Avaluació docent i dels materials:

	MOLT D'ACORD	D'ACORD	POC D'ACORD	GENS D'ACORD
El ritme de les classes ha sigut adequat				
Les explicacions de la professora es podien seguir fàcilment				
La professora ha atès tots els meus dubtes				
La professora ha deixat clar				

sempre què havíem de fer en cada treball/activitat/tasca				
Considere que els materials (<i>power points</i>, quadern de l'alumne, textos...) eren els adequats				
El Quadern de l'Alumne m'ha facilitat la redacció de l'Informe				
Considere que les activitats realitzades han sigut adequades i que he après en la seua realització				